

Lluís CIFUENTES

LA PROMOCIÓ INTEL·LECTUAL
I SOCIAL DELS BARBERS-CIRURGIANS
A LA BARCELONA MEDIEVAL:
L'OBRADOR, LA BIBLIOTECA I ELS BÉNS
DE JOAN VICENÇ (fl. 1421-1464)¹

«Cirurgici debent majus salarium
quam ceteri artifices reportare»

HENRI DE MONDEVILLE,
Chirurgia, llib. II,
Notabilia introductoria, § 25²

1. *Introducció*

S'ha destacat sovint la gran importància dels inventaris *post mortem* per a l'estudi de diversos aspectes de les societats històriques. Una tipologia documental que és font inegotable d'informació per a la història de les mentalitats i de la cultura, la història intel·lectual, la història de la cultura material, la història del llibre i de la lectura, de la vida privada, la indu-

---

1. Abreviatures emprades: ACB = Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona; ACG = Arxiu Capitular de la Catedral de Girona; AHCB = Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; AHPB = Arxiu Històric de Protocols de Barcelona; AHPT = Arxiu Històric de Protocols de Tarragona; ARV = Arxiu del Regne de València; CODOIN = Pròsper de BOFARULL I MASCARÓ *et al.*, *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, 50 vols., Barcelona, 1847-1982; DCVB = Antoni M. ALCOVER - Francesc de B. MOLL - Manuel SANCHIS GUARNER, *Diccionari català-valencià-balear: inventari lexicogràfic i etimològic de la llengua catalana en totes les seves formes literàries i dialectals*, 10 vols., 2a ed., Ciutat de Mallorca-Barcelona, Moll 1964-1968; TK = Lynn THORNDIKE - Pearl KIBRE, *A catalogue of incipits of mediaeval scientific writings in Latin*, ed. revisada, Londres, The Mediaeval Academy of America 1963. Vull expressar el meu agraïment a Luis Garcia Ballester, Jon Arrizabalaga, Jaume Riera i Carmel Ferragud pels seus valuosos comentaris; i també a Cristina Borau, Àlvar Martínez Vidal, Pere Ortí, José Pardo i Pere Verdés, per les seves aportacions.

2. Julius Leopold PAGEL, *Leben, Lehre und Leistungen des Heinrich von Mondeville (Hermondaville): Ein Beitrag zur Geschichte der Anatomie und Chirurgie*, vol. 1 («Die Chirurgie des Heinrich von Mondeville [Hermondaville] nach Berliner, Erfurter und Pariser Codices»), Berlín, Hirschwald 1892, 132.

mentària, l'alimentació, l'economia i un llarg etcètera.³ Molts inventaris han estat editats, però encara són molts més els que romanen inèdits; i d'entre els publicats, la majoria ho han estat parcialment, limitant-se a un o altre tema d'interès (ben sovint, la biblioteca), i privant-nos de conèixer la resta dels béns del difunt, que en el seu conjunt aporten un cabal d'informació de gran interès.

Els inventaris dels individus vinculats a l'art de guarir pot dir-se que no han estat especialment afortunats amb els editors. I dintre d'aquest grup hom ha mostrat més interès per les categories professionals més altes (físics) o amb una activitat més diversificada (apotecaris), més que no pas per les escales més baixes de la pràctica mèdica.⁴ Tanmateix, avui sabem que són els d'aquests pràctics els que ens poden aportar més informació sobre processos com ara la difusió i valoració social de l'atenció sanitària, l'emergèn-

cia socioprofessional de nous grups de guaridors, o la vernacularització de la medicina, entre d'altres. Uns processos que, no ho oblidem, es desenvoluparen en una societat en profunda transformació, com ho fou la baixmedieval, amb l'afiançament de nous grups socials (burguesia) i de nous àmbits de relació i de convivència (ciutats).

Després d'aquesta presentació hom trobarà transcrit el text complet de l'inventari dels béns d'un barber-cirurgià barceloní del segle XV, Joan Vicenç, realitzat l'any 1464.⁵ El seu interès és evident, entre d'altres aspectes per la descripció de l'obrador i de la biblioteca. En aquests aspectes, i en especial en el darrer, és clarament més ric que tots els altres inventaris de barbers i barbers-cirurgians que coneixem, també els de Leonís Mestre (1437) i Joan Bassa (1438), els únics que han estat publicats en extens.⁶

2. Casa i patrimoni

L'inventari fou realitzat per Miquel Climent Vicenç, fill i hereu universal del difunt. Miquel Climent es feia anomenar cirurgià i és ben probable que ell fos el responsable d'anomenar també així el seu difunt pare. Tanmateix, com comprovarem amb un examen de l'obrador, Joan Vicenç, tot i que indubtablement practicava la cirurgia, era un barber o, millor dit, un barber-cirurgià.⁷

Durant la Baixa Edat Mitjana es dona un fort procés d'emergència socioprofessional entre els barbers. Fent de queixalers, practicant la sagnia i altres senzilles operacions quirúrgiques, els barbers esdevingueren

3. Vegeu, per exemple, les valoracions de Maxime CHEVALIER, *Lectura y lectores en la España de los siglos XVI y XVII*, Madrid, Turner 1976, 41 i ss.; Barthélemy BENNASSAR, *Los inventarios post-mortem y la historia de las mentalidades*, dins «La documentación notarial y la historia: Actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada», vol. 2, Santiago de Compostela, Universidad de Santiago de Compostela 1984, 139-46; Núria SALES, *Inventaris post-mortem*, dins «L'Avenç», 92 (1986), 54-57; Roger CHARTIER, *L'ordre des livres: lecteurs, auteurs, bibliothèques en Europe entre XIVe et XVIIIe siècle*, Ais de Provença, Alinea 1992 [trad. esp.: Barcelona, Gedisa 1994]; Flocel SABATÉ, *Els objectes de la vida quotidiana a les llars barcelonines al començament del segle XIV*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 20 (1990), 53-108; o Jaume AURELL, *Els inventaris post mortem i la cultura dels mercaders medievals*, dins «Mediaevalia», 11 (1994), 107-21.

4. A banda dels extractes publicats en reculls generals (esmentats a la nota 43), vegeu Roc CHABÁS, *Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva*, dins «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», 9 (1903), 189-203; Estanislau de K. AGUILÓ i AGUILÓ *et al.*, *Inventari de la beretat y llibreria del metje jubeu Jabuda o Lleó Mosconi (1375)*, dins «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana», 10 (1903-1904), 80-91, 106-12, 140-51 i 196 bis; Ernest MOLINÉ i BRASÉS, *Inventari i encant d'una especieria ceriverina del segle XIV*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», 6 (1911-1912), 195-207; Enric MIRAMBELL i BELLOCH - Josep M. PLA i DALMAU, *Una farmacia gerundense del siglo XV*, dins «Analectas Farmacéutico-Gerundenses», 6 (1975), 33-101; Lluís BATLLE i PRATS, *L'inventari dels béns de Guillem de Coll, apotecari-especier de Girona (1454)*, dins «Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos», 6 [= «Miscelánea en honor de Josep M. Madurell i Marimon», 2] (1978), 197-213; i Carme BATLLE i GALLART, *Francesc Ferrer, apotecari de Barcelona vers el 1400, i el seu obrador*, dins «Miscel·lània de Textos Medievales», vol. 7, Barcelona, CSIC 1994, 499-547. Publicant només la biblioteca, vegeu Lluís GARCIA BALLESTER, *Tres bibliotecas medicas en la Valencia del siglo XV*, dins «Asclepio», 18-19 (1966-1967), 383-405; Angelina GARCIA, *Tres bibliotecas de médicos valencianos renacentistas (Luis Alcañiz, Pere Pintor y Pere Martí)*, dins «Asclepio», 26-27 (1974-1975), 527-46; Lluís BATLLE i PRATS, *La biblioteca del mestre Marc Roca, metge de Girona (1427)*, dins «Actes del III Congrés d'Història de la Medicina Catalana (Lleida, 1981)», vol. 1, Lleida, Seminari Pere Mata 1981, 11-21; Francesc RAFAT i SELGA, *La biblioteca d'un metge manresà a primers del segle XV*, dins «Gimbernat», 9 [= «Actes del V Congrés d'Història de la Medicina Catalana (Barcelona, 1988)»] (1988): 287-92; i Antònia CARRÉ, *La biblioteca del metge Jaume Roig*, dins «Anuari de Filologia», 16 (1993), 23-36.

5. AHCB, Arxiu Notarial, I.11, s. núm., transcrit parcialment (biblioteca) per Josep A. IGLESIAS i FONSECA, *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XV: les biblioteques de clergues, juristes, metges i altres ciutadans a través de la documentació notarial, anys 1396-1475*, tesi doctoral de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1996 [ed. en microfítxes: Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona 1996], 1284-88, § 295. Aquesta biblioteca també fou descrita sumàriament per Carme BATLLE i GALLART, *Las bibliotecas de los ciudadanos de Barcelona en el siglo XV*, dins «Livres et lecture en Espagne et en France sous l'Ancien Régime: colloque de la Casa de Velázquez (Madrid, 17-19 novembre 1980)», París, ADPF 1981, 15-34, a 28.

6. El primer fou publicat per Josep M. ROCA, *Un cirurgià-barber barcelonès a la XV^a centúria*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», 11 (1924), 146-62. El segon ho ha estat per Marc TORRAS i SERRA, *Inventari dels béns d'un cirurgià del segle XV*, dins «Gimbernat», 21 [= «Actes del VIII Congrés d'Història de la Medicina Catalana (Barcelona, 3-5 juny 1994)», vol. 1] (1994), 282-87. Als altres m'hi referiré en analitzar la biblioteca.

7. Leonís Mestre s'anomena «cirurgicus et barbitonsor» en el seu testament (ACB, Pia Almoina, 4, XI-2, 21-02-1437). En l'inventari, fet per la seva muller Andreua, és anomenat «barber e cirúrgich» (ROCA, *Un cirurgià-barber*, 150). Joan Bassa és anomenat «cirurgicus» per la seva dona Joana, que en féu l'inventari, tot i que és evident que també feia de barber (TORRAS i SERRA, *Inventari dels béns*, 282).

l'autèntic paraigua sanitari de la majoria de la població en una societat en la qual els físics universitaris eren escassos i només a l'abast dels qui podien satisfer els seus honoraris. A partir del pas del segle XIII al XIV, el prestigi de la nova medicina sustentada en la filosofia natural aristotèlica, i el dels metges que la practicaven havent adquirit formació a la nova institució universitària, va atraure els pràctics que no havien seguit aquest sistema de formació, sinó l'anomenat "obert" (vora un altre pràctic amb el qual havien subscrit un contracte d'"afermament", com tots els menestrals). A l'antiga Corona d'Aragó, el nou sistema mèdic gaudí del suport dels grups socials dominants, de les institucions municipals i de la monarquia, que introduïren un fort control social (amb títols, exàmens i llicències) sobre tots els qui volien practicar sobre el bé més valuós, la salut, que cada cop més era percebut com a patrimoni de la col·lectivitat. En un context social com aquell, per als que volien practicar la medicina, aconseguir una llicència aviat fou sinònim de prestigi professional i, per tant, d'ascens econòmic i social.⁸

Potser per la poca importància de les operacions que practicaven, els barbers escaparen a les primeres manifestacions d'aquest control social en els territoris de la Corona d'Aragó (Corts generals de Montsó, 1289). La primera reglamentació que els obligava s'introduí en el novell regne de València (furs alfonsins de 1327) i només posteriorment es féu extensiva a tota la Corona. Les transformacions socioprofessionals que afectaren la medicina, implicaren canvis ben significatius en la nomenclatura. Alguns barbers, els que van optar per practicar la cirurgia de forma més i més destacada com a mitjà de promoció, aviat es van fer anomenar "barbers e cirurgians" per passar poc després, amb el canvi de les generacions, a fer-se dir "cirurgians". Uns cirurgians que, en cas d'adquirir formació universitària,

8. La distinció entre ensenyament institucional i ensenyament "obert" ha estat introduïda en la historiografia mèdica per Luis Garcia Ballester; cfr. des dels seus llibres *Historia social de la medicina en la España de los siglos XIII al XVI*, vol. 1 (*La medicina musulmana y morisca*), Madrid, Akal 1976, i *Medicina, ciencia y minorías marginadas: los moriscos*, Granada, Universidad de Granada 1977 [2a ed. ampliada: Barcelona, Labor 1984], fins a IDEM - Lola FERRÉ - Eduard FELIU, *Jewish appreciation of fourteenth-century scholastic medicine*, dins «Osiris», 2a s., 6 [= Michael R. McVAUGH - Nancy G. SIRAISS (eds.), «Renaissance medical learning: evolution of a tradition»] (1990), 85-117. Per a una visió general de la medicina en els territoris de l'antiga Corona d'Aragó en el període clau del pas del segle XIII al XIV, vegeu també Luis GARCIA BALLESTER, *La medicina a la València medieval: medicina i societat en un país medieval mediterrani*, València, Ed. Alfons el Magnànim-IVEI 1988; i Michael R. McVAUGH, *Medicine before the plague: practitioners and their patients in the Crown of Aragon, 1285-1345*, Cambridge, Cambridge University Press 1993. Per a la introducció del control social sobre la pràctica mèdica, vegeu particularment Luis GARCIA BALLESTER - Michael R. McVAUGH - Agustín RUBIO VELA, *Medical licensing and learning in fourteenth-century Valencia*, Filadèlfia, The American Philosophical Society [= «Transactions of the American Philosophical Society», n° 79, part 6] 1989.

no renunciaren a qualificar-se de "físics e cirurgians", tocant així el grau més alt de la pràctica mèdica. En els països llatins de l'arc mediterrani occidental, àrea a partir de la qual es difongué aquell nou sistema mèdic, es donà, a més, un procés de revalorització de la tècnica que, en medicina, vingué representada per la cirurgia. Fou en les escoles i facultats de medicina d'aquesta àrea (nord d'Itàlia, Montpeller, Lleida) que la cirurgia entrà per primer cop en l'ensenyament universitari.⁹ Tot i que no sabem si tenia o no llicència oficial, o si havia anat a cap universitat, el cas de Joan Vicenç ens exemplifica a la perfecció aquest procés d'emergència socioprofessional.

Els objectes de la vida quotidiana llistats en el seu inventari, en els quals no m'aturaré, ens dibuixen un personatge benestant però sense luxes. A més a més, Vicenç posseïa un interessant obrador, una sorprenent biblioteca (un i altra els analitzarem tot seguit), i un no gens menyspreable patrimoni (vegeu la taula tot seguit). Vivia en una casa àmplia, situada a la cantonada dels carrers Ample i d'En Marquet, una zona puixant del quarter de framenors de la ciutat de Barcelona, la qual constava de sis cambres, menjador, cuina, rebost, escriptori i obrador, amb pati, pou, celler, pastador i estable. Per aquesta casa pagava un cens anual de 28 morabatins "o més" als administradors de l'Hospital de la Santa Creu, als quals n'havia comprat el domini útil l'any 1431 per 340 lliures amb carta pública feta davant del notari Joan Reniu (ítems 185-187).¹⁰ Fora d'aquesta casa on habitava, Joan Vicenç posseïa el domini útil de dues cases més: una al carrer d'En Jaume de Fonts,¹¹ per la qual pagava un cens anual de 5 morabatins al bací dels pobres vergonyants de Santa Maria del Mar (ítems 181-182); i una altra de

9. Per al procés d'emergència socioprofessional dels barbers, vegeu Luis GARCIA BALLESTER, *La cirugía en la Valencia del siglo XV: el privilegio para disecar cadáveres de 1478*, dins «Cuadernos de Historia de la Medicina Española», 6 (1967), 155-71; Mercedes GALLENT MARCO, *Profesionalización y control del personal médico en el siglo XV*, dins «Saitabi», 23 (1983), 97-103; IDEM, *El gremi de cirurgians de València: el procés de constitució (1310-1499)*, dins «Afers», 1 (1985), 249-269 correigui la data inicial per 1311; Luis GARCIA BALLESTER - Michael R. McVAUGH, *Nota sobre el control de la actividad médica y quirúrgica de los barberos («barbers», «barbitonsores») en los «Furs» de Valencia de 1329*, dins «Homenatge al doctor Sebastià Garcia Martínez», València, Generalitat Valenciana 1989, 73-88, entenent-los com a paraigua sanitari de la majoria de la població; i IDEM, *La medicina a la València medieval*, 57-63. Algunes notícies sobre "queixalers" a la Barcelona medieval a Josep RAHOLA I SASTRE, *Els odontòlegs dels segles XIV i XV a Barcelona*, dins «Actes del I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana (Barcelona, 1970)», vol. 1, Barcelona-Montpeller, 1970, 293-300. Alguns exemples de llicències reials concedides a barbers de Barcelona, un cop examinats, a ACA, C, reg. 2394 (1413-1416), ff. 1rv, 7v-8, 8rv, 23, 76 i 103v.

10. Del notari Joan Reniu, se'n conserven protocols a l'AHPB, datats dels anys 1413-1439, però manca el de la data que aquí interessa.

11. Més tard dit carrer de l'Esgrima, fou engolit pel carrer de la Princesa, en el tram entre els de Montcada i Flassaders (cfr. Lluís ALMERICH, *Història dels carrers de la Barcelona vella*, 3 vols., Barcelona, Millà 1949, vol. 2, 10, i vol. 3, 102).

situada al costat d'aquesta, a cens d'un morabatí pagat a tercers, que la tenien per la pabordia de gener de la Catedral (ítems 183-184).¹²

Patrimoni i inversions de Joan Vicenç						
<i>bé</i>	<i>localització</i>	<i>data</i>	<i>venedor</i>	<i>preu</i>	<i>pensió</i>	<i>cens</i>
1/2 setzena	Barcelona	1421	Pere Cardona	562		
objectes preciosos	Barcelona	1428	Pere Martí	906		
casa casa casa	Ample/Marquet Jaume de Fonts Jaume de Fonts	1431	Hospital S Creu pobres SM Mar pabordia Cat.	6.800		252+ 45 11
censal	Barcelona	1439	Diputació	2.000	90 10d m	
censal	Barcelona	1448	confr. cirurg.	1.000	50	
censal	Barcelona		Sabater	2.000	100	
censal	Barcelona	1462	Ciutat	11.000	550	
censal	Barcelona	1464	Ciutat	2.000		
rescat	Alexandria	1452		1243		
rescat	Alexandria	1452		825		
préstec	Barcelona	?		110		
préstec	Barcelona	?		253		
583 florins 7 alfonsins				6.413 252		
argent				17 marcs		
Les quantitats de diners s'expressen en sous barcelonesos						

El nostre barber-cirurgià també havia adquirit diversos censals, que li procuraven uns ingressos fixes cada any. El primer sembla que fou el descrit en els ítems 179-181: un censal que li donava una renda anual de 90 sous, 10 diners i malla, comprat a la Diputació del General de Catalunya per 100 lliures l'any 1439.¹³ Nou anys més tard (1448), Vicenç adquirí per 50 lliures un censal de 50 sous de pensió anual a la confraria dels cirurgians, a la

qual probablement pertanyia (ítems 177-178).¹⁴ En els anys posteriors (el registre és incomplet) devia adquirir un censal de 5 lliures anuals al sabater de Barcelona Gabriel Vilar, per preu de 100 lliures (ítems 175-176). Joan Vicenç encara adquirí, en els últims anys de la seva vida, dos censals més, aquest cop a la Ciutat: un, el més elevat de tots els que posseïa, de 27 lliures i 10 sous de pensió anual, comprat per 550 lliures l'any 1462 (ítems 172-173);¹⁵ i un altre, del que no se'ns indica la pensió però sí que era una renda per a ús del seu fill Miquel Climent («smerçat per lo hereu del dit deffunct»), comprat per 100 lliures l'any 1464 (ítem 174).¹⁶

Els documents que donaven fe d'aquestes cases i censals els conservava dintre d'un bancal o caixabanc, situat davant del llit de la cambra major. En el mateix bancal hi desava vaixel·la i coberteria d'argent, que pesava en conjunt 17 marcs (ítems 160-170). D'alguns d'aquests objectes preciosos sabem fins i tot quan els adquirí. Així, per exemple, el plat d'argent de l'ítem 162 deu ser el que comprà, amb el testimoni del barber Llorenç Joan, a un cert Pere Martí l'any 1428; en aquesta mateixa compra, adquirí un reliquiari d'or amb l'efígie de sant Joan, amb quatre pedres precioses i vint-i-una perles, fet a la manera de retaule amb dues portes d'or cisellades, i que sembla ben bé identificable amb l'ítem 136. Joan Vicenç pagà per aquests dos objectes 45 lliures i 6 sous.¹⁷ A la mateixa cambra major hi tenia una caixa on guardava moneda d'or i argent (583 florins, 7 alfonsins, 3 nobles de nau, 3 dobles castellanès, 2 ducats de Venècia, 1 florí de Florència, 1 ral de Mallorca, i 24 sous de menuts),¹⁸ joies, el seu segell personal, d'or, i

14. No es conserven protocols del notari Manuel d'Amer en els arxius de Barcelona (no he consultat, però, el dipòsit de l'Hospital de la Santa Creu). L'inventari ens esmenta els cirurgians que representaren la confraria: Francesc Dalmau, Cristòfor Perpinyà, Joan Coromines i Damià Bugatessa. La confraria dels barbers i cirurgians de Barcelona fou fundada el 1408; vegeu-ne les ordinacions a Francesc de BOFARULL I SANS (ed.), *Gremios y cofradías de la antigua Corona de Aragón*, dins «CODOIN», vol. 41, Barcelona, Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes 1910, 273-86.

15. El nom del notari que dona el document ("Astruc Mir") segurament està confós per Andreu Mir. D'aquest notari es conserven documents solts a l'AHCB, Arxiu Notarial, XI.13 (1411-1547). A l'AHPB se'n conserven alguns protocols, però datats entre els anys 1469-1490.

16. Del notari Joan Fogassot es conserven documents solts a l'AHCB, Arxiu Notarial, XI.9 (1409-1534). A l'AHPB se'n conserven alguns protocols, datats dels anys 1455-1458, 1476 i 1478-1479.

17. Ricard CARRERAS I VALLS, *Introducció a la història de la cirurgia a Catalunya: Bernat Serra i altres cirurgians catalans il·lustres del segle XIV (lema: nihil novum)*, dins «Tres treballs premiats en el concurs d'homenatge a Gimbernat», El Masnou, Laboratoris del Nord d'Espanya 1936, 1-63, a 46. Per a la circulació d'aquests objectes, vegeu Isabel DE LA FUENTE CASTELLÓ, *La revenda d'objectes d'argent a la Barcelona baixmedieval*, dins «Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia», 18 (1997), 377-96.

18. Només he traslladat a la taula els florins d'Aragó i els alfonsins, comptats a 11 i 36 sous respectivament. El noble de nau era una moneda d'or d'origen anglès que tenia en l'an-

12. No consta a ACB, Caritat o Mensa Capitular, Pabordies, Les Dotze Pabordies (gener), vols. 1 (1437-1443) i 2 (1477-1521), únics conservats d'aquestes dates.

13. Del notari que féu l'acta, Joan Osona, només se'n conserven alguns documents a l'AHPB, datats de l'any 1442.

alguns instruments quirúrgics i de barberia fets de metalls nobles, a banda d'una capsa amb cartes d'indulgència (ítems 126-159).

A banda de la inversió en cases, censals i objectes preciosos, la seva situació econòmica li permetia efectuar préstecs als companys d'ofici. Per l'inventari sabem que "gran temps ha" havia prestat 10 florins, 12 lliures 13 sous i una quantitat que no s'especifica als cirurgians de Barcelona Onofre Moradell i Melcior Rotllan, i al barber mallorquí Joan Laneres, respectivament. Com a garantia del préstec, no els retingué cap altra cosa que tres importants llibres que comentaré més endavant (ítems 43-45). Veiem, doncs, com s'ajunta la inversió econòmica dels beneficis obtinguts per la pràctica de l'ofici a l'interès per millorar la pròpia formació i, en conseqüència, el propi prestigi professional i social, i l'alta valoració del llibre mèdic. Una altra via d'inversió, prou freqüent en una ciutat marítima i comercial com Barcelona, era el transport naval. Joan Vicenç realitzà la primera inversió que li coneixem comprant, el 1421, mitja "setzena" part de la nau *Sent Pere e Sent Pau* al ciutadà de Barcelona Pere Cardona; el valor total d'aquesta nau era de 900 lliures, i la mitja "setzena" equivalia, doncs, a uns 562 sous.¹⁹

Aquí i allà, a l'inventari de Joan Vicenç apareixen encara altres "instruments": armes. Tenia un golondart, un llancer, quatre pavesos, tres balletes, dos martinets, un carcaix, un pom d'espasa, un armusser, una cervellera, dos parells de manyopes, dues bacinetes, i una espasa (ítems 18, 65-67, 151, 219-220, 222-223, 228). Joan Bassa i Leonís Mestre també en posseïen.²⁰ En un altre lloc he estudiat la presència de cirurgians i barbers (i

també de físics universitaris, apotecaris i menescals) en els exèrcits i les armades medievals de la Corona d'Aragó, testimoni feient del suport social i institucional al nou sistema mèdic. Per als cirurgians i barbers la guerra oferia unes circumstàncies úniques, difícilment trobables en la vida quotidiana, per a adquirir formació pràctica, ben reconegudes en tots els tractats de cirurgia.²¹ Cada cop fou més habitual que els vaixells de guerra (i poc a poc també els comercials) embarquessin un barber-cirurgià. Aquest fou el cas de Jaume Vicenç, germà de Joan, embarcat en la nau de Pere de Preixana. La nau fou capturada per pirates al Mediterrani oriental, i Joan va haver de satisfer (1452) el rescat del seu germà (62 lliures i 3 sous). El mateix any, Joan va pagar 41 lliures i 5 sous més pel rescat del barber-cirurgià Pere Gelmar, víctima de la mateixa situació.²²

En definitiva, el patrimoni de Joan Vicenç ens palesa ben a les clares aquella emergència socioprofessional, que no es limità als barbers. Els membres de les diverses ocupacions mèdiques, formant part de segments diferents de la burgesia, no deixaren d'invertir els beneficis acumulats durant la seva vida professional. Una reinversió que fonamentava el seu ascens econòmic i social, el qual, a la vegada, alimentava el seu prestigi professional.²³ Joan Vicenç fou un dels primers inscrits en el registre dels mestres de l'ofici elaborat per a l'elecció dels representants dels menestrals en el Consell de Cent. La seva adscripció política a la Busca no fa més que confirmar aquesta emergència socioprofessional.²⁴ El seu fill Miquel Climent con-

---

DCVB, Martí de RIQUER, *L'arnès del cavaller: armes i armadures catalanes medievals*, Barcelona, Ariel 1968; i Antoni Ignasi ALOMAR i CANYELLES, *L'armament i la defensa a la Mallorca medieval: terminologia*, Ciutat de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics 1995.

21. Lluís CIFUENTES - Luis GARCIA BALLESTER, *Els professionals sanitaris de la Corona d'Aragó en l'expedició militar a Sardenya de 1354-55*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 9 (1990), 183-214; Lluís CIFUENTES, *Medicina i guerra a l'Europa baix-medieval: la sanitat i la participació dels seus professionals en les expedicions militars de la Corona d'Aragó (1309-1355)*, tesi doctoral de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1993 [ed. en microfítxes: Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona 1995]; Lluís CIFUENTES - Michael R. McVAUGH, *Estudi introductor*, dins ARNAU DE VILANOVA, «Regimen Almarie (Regimen castra sequentium)», ed. Michael R. McVAUGH, dins Luis GARCIA BALLESTER - Michael R. McVAUGH - Juan A. PANIAGUA (eds.), «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», vol. X. 2, Barcelona, Universitat de Barcelona-Fundació Noguera 1998, 13-124/141-200.

22. Sobre la presència de barbers-cirurgians a bord dels vaixells medievals, vegeu CIFUENTES, *Medicina i guerra*, 481-510. Els rescats pagats per Joan Vicenç a CARRÈRE, *Barcelona*, 287 n.

23. Aquest tema està essent estudiat per Carmel FERRAGUD, *Els professionals de la medicina (físics, cirurgians, barbers, apotecaris i menescals) a Catalunya i València després de la Pesta Negra (1350-1410)*, tesi doctoral en curs de la Universitat de València, dirigida per Luis Garcia Ballester. Centrat en la seva participació en el "negoci" de la guerra, vegeu CIFUENTES, *Medicina i guerra*, 42-49, 137-51, 288-312, 382-412, 587-94.

24. Es conserven llistes d'oficis confeccionades i utilitzades a la Casa de la Ciutat entre 1445-1467, en les quals apareixen seixanta barbers; Joan Vicenç és el tercer. Vegeu Carme

---

vers la figura del rei d'Anglaterra dins d'una nau, en circulació a Castella i Aragó en el segle XV (DCVB, s. v. noble).

19. Tot i que l'expressió "gran temps ha" no sembla que ho aboni, hom ha proposat de vincular aquestes penyores de llibres a les dificultats econòmiques derivades de la guerra civil (vegeu BATLLE I GALLART, *Las bibliotecas*, 28). Melcior Rotllan, l'any 1459, havia estat recomanat per Joan II als consellers de Barcelona per cirurgia de la presó de la ciutat, i l'acceptaren (BATLLE I GALLART, *ibidem*). La compra de la mitja "setzena" a Claude CARRÈRE, *Barcelona, 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi*, 2 vols., Barcelona, Curial 1977 [ed. original: París-L'Haia, Mouton 1967], vol. 1, 222; els parçoners d'aquest vaixell eren menestrals (entre els quals un apotecari), mercaders i patrons de nau de Barcelona i Sant Feliu de Guíxols.

20. Bassa tenia tres pavesos, un asbrer petit de ballesta, un altre amb el seu estrep, un coltell, uns estivals, una espasa, un mandret, tres destrals, unes braces, una gambera, unes capçanes, un aster de ferro, unes regnes de ferro, unes brides, esperons i una faixa de cànem de tirar a ballesta (TORRAS I SERRA, *Inventari dels béns*, 283-85). Leonís Mestre tenia un parell de mandrets de ferro, un parell de avantbraços de ferro, dues cervelleres, una espasa de dues mans amb la seva beina, un maneresc, un broquer, una llança de faig amb el seu ferro, dues astes de llances petites, i esperons. A banda de tot això, també posseïa una "caxa de fusta d'àlber grossa, ab son pany, sobrepany e clau, apta per navegar" i un "mandil o tovallo-la de li blanch, brodat pertot de seda de diverses colors ab figures de hòmens d'armes" (cfr. ROCA, *Un cirurgià-barber*, 150, 152, 155, 158-59). Per a aquest vocabulari, vegeu, a més del

tinuà exercint de barber, però sobretot de cirurgià, i així es feia anomenar. Continuà formant part de l'estament dels "artistes", però sens dubte amb una posició més sòlida.²⁵ Un estament al qual la reforma municipal de 1455 donà accés a la més alta magistratura de la ciutat al costat de les grans famílies de l'oligarquia: el fill del barber-cirurgià Joan Vicenç, el ja cirurgià Miquel Climent Vicenç, fou un dels cinc consellers que governaren la ciutat de Barcelona l'any 1495.²⁶

3. L'obrador i la pràctica de la cirurgia

La descripció de l'obrador té un particular interès. Tanmateix, no tot el parament i l'instrumental que li pertanyia fou consignat en descriure'l, sinó que hi ha altres peces distribuïdes en diverses cambres de la casa. El mateix s'observa en els altres dos inventaris de barbers-cirurgians publicats. La distribució d'objectes, que avui ens sembla caòtica, arreu de les estances de la casa, és molt freqüent en els inventaris medievals. Joan Vicenç no posseïa esclaus ni sembla que portés l'obrador a mitges, com Lleonís Mestre. Tampoc no sabem que, en morir, tingués cap jove aprenent "afermat".

Com en els casos de Bassa i Mestre, el conjunt de tota aquesta informació permet adonar-nos que Joan Vicenç practicava bàsicament la barberia. Les cadires unides, els miralls, les pintes, els bacins, la pedra d'oli per esmolar, les navalles, les tovalloles, els mandils, són inqüestionables. La cortina de l'obrador, en particular, identificava davant de quin tipus de menestral es trobaven els vianants (ítem 2); de fet, la llicència per a obrir un obrador, concedida per les autoritats municipals, era coneguda com dret de

"tenir cortina". Per altra banda, la cortina formava part de les estratègies publicitàries del barber a l'hora d'atreure la seva clientela, al costat d'altres de més directes, fins i tot agressives, com ara l'exhibició al carrer de mandils (ítem 200) o d'atuell amb sang procedent de les flebotomies, un costum aquest que atemptava contra el sanejament urbà i que aviat fou perseguit pel municipi i el rei. L'obrador de Lleonís Mestre tenia encara una tenda o vela de drap, sostinguda amb astes de llança, que servia per fer ombra i per allargar l'espai de treball cap al carrer; a l'inventari de Joan Vicenç és relacionable amb aquesta vela el drap "qui servex a parar lo dit obrador" de l'ítem 207. Vicenç no disposava de jocs en el seu obrador, com sí que en tenia Lleonís Mestre. Una dada que hem de posar en relació no tan sols amb l'ocupació del temps d'espera en la clientela, sinó també amb el més que possible paper de l'obrador de barberia com a espai de sociabilitat masculina (amb beguda, jocs, música i conversa), que calia que romanegués tancat els diumenges i els altres dies de festa de guardar.²⁷

No obstant la dedicació a la barberia, hi ha un cert nombre d'instruments utilitzats en la pràctica quirúrgica: en un bancal situat al menjador, una tassa de coure per a fer unguents i pedaços per a l'obrador; i en una caixa a la cambra major, una xeringa de cuir amb el canó d'argent, un cauteri petit, d'or, una xeringa de llautó amb el canó d'argent, un *speculum matrixis* de llautó daurat, i una capsula d'argent per a tenir-hi unguents (ítems 60, 146, 148, 152, 153-154). Són dubte un "squixador" i uns "mosuron-tres", que no he localitzat al DCVB, potser un vaporitzador i uns mesuradors (ítems 145 i 150), respectivament. Tot plegat, poca cosa. Cal dir que aquest conjunt d'instruments no és comparable amb el que posseïa Lleonís Mestre, el millor dels tres inventaris en aquest camp. Observem, d'entrada, com els noms vulgars de l'instrumental quirúrgic s'inspiren en els de les eines de ferrers, fusters o altres artesans, la forma de les quals resultava més familiar (llambroixos, escarpres, etc.) Lleonís Mestre tenia un cinturó de cuir equipat amb un estoig també de cuir per dur els instruments propis del seu ofici (unes tisores petites, quatre llancetes, una navalla, etc.) i amb una bossa de cuir que contenia una capseta de sis compartiments per dur unguents. Aquest cinturó, amb l'instrumental mínim, segurament li servia per als desplaçaments. També posseïa dues caixes petites amb diversos instruments quirúrgics (en la primera un coltellet, un lenticular descrit com a "botó de ferro", dotze "ferros petits", etc.); i en la segona un espèculum per a la matriu, una retorta, unes tenalles per a obrir apostemes, un "lantiar" (potser un lenticular), quatre llambroixos, dues escarpres per a la cirurgia del crani, una "sopressa" per a arrencar queixals, i un "ferro" petit per a

BATLLE I GALLART, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, Barcelona, CSIC 1973, 580-603, a 580. Carme Batlle identificà vint-i-tres barbers i cirurgians adscrits a la Busca, entre els quals hi havia Vicenç i els esmentats Onofre Moradell, Joan Coromines i Damià Bugatessa (*ibidem*, 606).

25. Josep IGLÉSIES, *El fogatge de 1497: estudi i transcripció*, 2 vols., Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana 1991, vol. 1, 141 ("illa hon stà En Miquel Vicenç, cirurgià"). Es conserva l'encant dels seus béns, fet entre 1502-1507 (AHCB, Arxiu Notarial, I.20, s. núm.), on trobem un instrumental quirúrgic molt més nombrós i una biblioteca de quaranta-tres volums, en llatí i en català.

26. Els consellers de 1495 foren Gabriel Samsó, Galceran Fivaller, Francesc Santjust, Bernat Hospital, mercader, i Miquel Vicenç, "barber" (cfr. ESTEVE GILABERT BRUNIQUER, *Ceremonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, ed. Francesc CARRERAS I CANDI *et al.*, vol. 1, Barcelona, Ajuntament de Barcelona 1912, 43). En el fogatge de 1497 és esmentat com "mossèn Miquel Vicenç, sirurgià, conseller" (IGLÉSIES, *El fogatge*, 141). Sobre la presència dels gremis en el Consell de Cent, en especial pel que fa a les reformes del govern municipal de mitjan s. XV, vegeu BATLLE I GALLART, *La crisis social*, 273-82 i 311-21; i Margarida TINTÓ I SALA, *Els gremis medievals a Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona 1978, 13-16.

27. Vegeu una exposició general de la pràctica de l'ofici, comparat amb els altres dedicats a la pràctica mèdica, a FERRAGUD, *Els professionals de la medicina*, en preparació. Vegeu també la nota 44.

obrir l'ull). En el mateix inventari es consignen també tres ventoses de vidre, draps per a fer benes, i capces per a tenir unguents, tot repartit entre l'escriptori i altres llocs de la casa.²⁸ Per la seva banda, el manresà Joan Bassa tenia, en el rebost, un cove amb estopa i, en un prestatge, diversos potets i ampolletes amb medecines; en la cambra de la torre, un escriptori en el qual hi havia tres capsos, pots petits i altres coses, una capsa gran amb diversos instruments de cirurgia, dues xeringues, un prestatge amb ampolles de vidre i altres pots, i tres ganivetes en una bossa; i, en una cambra entre la cuina i l'obrador, una capseta per a tenir unguent, un estoig amb dues proves o sondes i uns molls, tres "ferros" de netejar dents, unes tisorettes, quatre llancetes, una navalla, un aguller amb tres agulles de sutura, i deu ampolletes per tenir aigües medicinals.²⁹ No sabem perquè hi ha una diferència tan gran entre l'instrumental de Joan Vicenç i el d'aquests altres barbers-cirurgians, més encara si tenim en compte la importància de la seva biblioteca especialitzada. El fet que estigués gairebé tot tancat en la caixa del dormitori suggereix que no era d'ús corrent. Ignorem l'edat de Joan Vicenç en morir, però és possible que fos avançada i que, en no exercir, bona part del seu instrumental ja hagués passat a mans del seu fill, parat en un altre lloc, que sí que posseïa en morir un important conjunt d'instruments quirúrgics.

28. "Ítem, .I. corree de cuyro de cervo en la qual havia ligat .I. stoig de cuyro en lo qual havia unes tesores petites, e .IIII. lancetes de ferro, e .I. rahor, tots gornits d'argent, e altres eynes del dit ofici; [...] ítem, havia ligat ab la dita corree .I. carner de cuyro, en lo qual havia una capseta d'argent ab .VI. cases aptes a tenir engüents. [...] "Ítem .I. altre caxonet petit de fust, ab son cubertor, en qui havia diverses eynes de ferre qui servian per obrir o obrar de art de cirurgia, ço és, .I. colteller; ítem, .I. botó de ferro; ítem, .XII. ferres petits sotils, faents per la dita art. Ítem, .I. altre caxó semblant al propdit, en què eren los ferres per exercir la dita art de cirurgia, ço és, un strument apellat *speculum matricis* de lautó, nou; ítem, .I. radorta patita de ferro; ítem, unes tenayes de ferre aptes a xepar postemes; ítem, .I. lantiar de ferre; ítem, .IIII. lambroxos de ferro petits; ítem, .II. scarpres petits aptes a obres de cap, de ferre; ítem, .I. soppessa de ferre petita apta a rencar caxals; ítem, .I. ferre petit apta a bedar l'uy". Aquestes dues caixes, a l'encant dels seus béns, es descriuen així: "Ítem, .XV. pessas de ferres aptes a obres de caps e de boca, ab .I. caxonet. Ítem, .XV. pessas de ferres aptes a obrir glànoles, e flonchos e spàtules, ab .I. caxonet de fust". Cfr. ROCA, *Un cirurgià-barber*, 152-53 i 160-61. De l'encant, només en publicà breus extractes. No donà la signatura ni de l'inventari ni de l'encant. No he pogut localitzar aquests documents.

29. "Ítem, en lo rebost, .I. cove ab .I. poch d'estopa. [...] Ítem, en una post alt, alguns potets de terra e ampolletes per tenir medecines e altres frasquerias. [...] Ítem, en la cambra de la torra [...] .I. scriptori de fust en lo qual ha .IIII. maçapans e altres frasques sotils. Ítem, .I. maçapà gran ab diverses ferramentes de art de cirurgia. [...] Ítem, .II. saringues d'argent, per son art. [...] Ítem, .I. fulla ab ampolles de vidre e altres frasques. [...] Ítem, .IIII. ganivetes en .I. bahina. [...] Ítem, en altre cambre après [...] .I. capceta de lautó per tenir unguent, cubertrada. [...] Ítem, .I. stoig gornit d'argent ab .II. proves e unes molls d'argent, .IIII. ferres d'escurar dens, unes tesorettes, .IIII. lancetes (.IIII. guarnides d'argent), e .I. rahor guarnit d'argent. Ítem, .I. aguller de lautó ab .IIII. agulles de apuntar. Ítem, .X. empolletes de tenir aygues". Cfr. TORRAS I SERRA, *Inventari dels béns*, 283-84.

En el celler contigu a l'obrador hi havia bótes per al vi, una de les quals contenia encara "vi grec" (ítems 23-25). El vi era, certament, molt utilitzat com a beguda, però també ho era, i àmpliament, com a estíptic en la cirurgia. Així ho recomanaven els autors dels tractats quirúrgics.³⁰ Per això no fa estrany que en l'inventari de Joan Bassa s'indiqués quines eren les bótes "ab vi de què beverem". Aquest barber-cirurgià manresà posseïa una vinya.³¹ El celler i el pati que hi havia al costat de l'obrador de Joan Vicenç, amb un pou, eren espais complementaris on es netejaven i es preparaven els instruments i la roba emprats en l'ofici, es prenia l'aigua necessària, i es guardaven els canelobres per a la il·luminació nocturna.

Tots els autors de cirurgia insistien en la necessitat de conèixer l'anatomia. Es redactaren tractats d'anatomia. Les obres de cirurgia adoptaren el costum d'iniciar-se amb un tractat d'anatomia. Alguns tractats duïen, a més, valuosos dibuixos i esquemes del cos humà. Aquesta necessitat imperiosa estimulà la pràctica de disseccions anatòmiques, primer en animals, després en persones, com a part del procés formatiu dels cirurgians i dels metges, i, temps a venir, l'elaboració de la història natural del cos humà, amb un important aparell gràfic. Tot això és ben conegut, com ho és el paper actiu de les elits ciutadanes en la construcció d'un model coherent d'organització de l'assistència i de formació del personal sanitari, també en l'àmbit de l'anatomia, a la Corona d'Aragó.³² Però no ho és que es realitzessin, durant els

30. Sobre el vi, particularment el seu ús mèdic, vegeu Adalberto PAZZINI, *Il vino nella storia, nel costume, nella medicina (con particolare riguardo all'epoca romana)*, dins «Pagine di Storia della Medicina», 16 (1971), 20-36; Allen J. GRIECO, *Le goût du vin doux et amer: essai sur la classification des vins au Moyen Age*, dins «Le vin des historiens: actes du 1er symposium Vin et histoire», Suze-la-Rousse, 1990, 89-97; i ARNAU DE VILANOVA, *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*, ed. Luis GARCIA BALLESTER - Michael R. McVAUGH, amb estudi introductor de Pedro GIL SOTRES *et al.*, dins Luis GARCIA BALLESTER - Juan A. PANIAGUA - Michael R. McVAUGH (eds.), «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», vol. X. 1, Barcelona, Universitat de Barcelona-Fundació Noguera 1996, 251-69/715-33.

31. TORRAS I SERRA, *Inventari dels béns*, 285 i 286.

32. Sobre l'anatomia i les representacions anatòmiques a l'Edat Mitjana i el primer Renaixement, vegeu Karl SUDHOFF, *Ein Beitrag zur Geschichte der Anatomie im Mittelalter, speziell der anatomischen Graphik, nach Handschriften des 9. bis 15. Jahrhunderts*, Leipzig, J. A. Barth 1908 [reimpr.: Hildesheim, Georg Olms 1964], amb edició d'un text en occità que, pels molts catalanismes lèxics que conté, probablement fou copiat a Catalunya; Andrea CARLINO, *La fabbrica del corpo: libri e dissezione nel Rinascimento*, Torí, Einaudi 1994; i Andrew CUNNINGHAM, *The anatomical renaissance: the resurrection of the anatomical projects of the Ancients*, Aldershot, Scolar Press 1997. Vegeu també SIRAISI, *Introduction*, 78-97, i els treballs recollits a IDEM (ed.), *Body and culture: early anatomy in comparative perspective*, dins «Journal of the History of Medicine and Allied Sciences», 50 (1995), 1-132. Per una història de la terminologia anatòmica, vegeu Juan José BARCIA GOYANES, *Onomatologia Anatomica Nova: historia del lenguaje anatómico*, 10 vols., València, Universitat de València 1978-1986. Sobre la terminologia anatòmica en català, vegeu Àlvar MARTÍNEZ VIDAL, *Guy de Chauliac: la terminologia anatómica en l'edició catalana de 1492 i en l'edició castellana de 1493 del tractat primer de la Cirurgia magna*, dins «Gimbernat», 3 [= «Actes del III Congrés d'Història de

segles XIV i XV, representacions anatòmiques fora de l'estricta àmbit dels manuscrits. El cirurgià de València Francesc Moliner, àlies Metge, posseï, segons el seu inventari (1399), “dues taules dels .XII. signes” i “dues altres taules de anotomia e dels signes”.³³ La “taula de fust, en la qual stà pintada la notomia en signes e altres coses, e escrita de les coses necessàries he pertinents a la dita notomia”, que posseïa Joan Vicenç a l'obrador (ítem 9), constitueix, doncs, una segona notícia importantíssima. Una notícia que es correspon amb la idea que ens en fem, d'un barber fortament interessat en la pràctica de la cirurgia, en la qual procura estar degudament informat.

Aquesta taula no és l'única representació figurativa que inclou l'inventari de Joan Vicenç. A banda d'alguns retaules de temàtica religiosa, Vicenç tenia diversos draps pintats (“draps de pinzell”). En el menjador n'hi tenia un de pintat amb un tema de cacera (“d'esbatment de cassa”), sota el qual hi havia una tela groga pintada amb motius d'història natural (“de arbres e alguns bestions”, ítems 63-64). Però són de molt més gran interès els que es troben a l'obrador. L'ítem 7 descriu un drap amb la imatge figurada de Déu Pare, emmarcat en fusta. Tot i que no hi ha dubte que fa referència a Déu Pare (“Pater Noster”), el fet que una representació com aquesta es trobés precisament a l'obrador no ens pot fer oblidar que Jesucrist sovint era presentat pels cirurgians com el primer i el més important dels guaridors i tot apel·lant a la seva pràctica amb les mans com el més alt prestigiador del seu *art*; així ho podem comprovar en els tractats de cirurgia, com ara els de Teodoric (a. 1266) o d'Henri de Mondeville (París, 1306-c. 1320).³⁴ L'ítem 13 inclou tres draps pintats més. Un d'ells era de temàtica mitològica, amb una representa-

la Medicina Catalana (Lleida, 1981)», vol. 3] (1985), 281-91. Sobre les disseccions anatòmiques a l'antiga Corona d'Aragó, vegeu GARCIA BALLESTER, *La cirugía en la Valencia del siglo XV*; i Àlvar MARTÍNEZ VIDAL - José PARDO TOMÁS, *El primitivo teatro anatómico de Barcelona*, dins «Medicina e Historia», 65 (1996).

33. Aquest inventari ha estat parcialment publicat per M^a. Luz MANDINGORRA LLAVATA, *Leer en la Valencia del Trecentos: el libro y la lectura en Valencia a través de la documentación notarial (1300-1410)*, Universitat de València, 1989 [ed. en microfítxes: València, Universitat de València 1990], 193-95, § 94.

34. Teodoric pogué acabar el seu tractat “Christi auxilio invocato, ipso duce artis cyrurgie” (ed. de Venècia, Simon de Lovere i Andrea Torresani, 1499, f. 97a), passatge que Guillem Corretger (vegeu la nota 57) traduí: “apellada l'ajuda de nostro senyor Jesuchrist, qui és maestre sobiran de la art de cyrurgia” (ms. París, Bibliothèque Nationale, Esp. 212, f. 1b); la traducció catalana “esmenada per mestre Bernat” (1310), en canvi, diu: “apellada la ajuda de Déu, qui és...” (ms. Graz, Karl-Franzens-Universitätsbibliothek, 342, f. 1va). Mondeville defensà la preeminència dels cirurgians per sobre dels altres artesans manuals a l'hora de rebre la retribució pel seu ofici i, entre les raons que adduí, no oblidà la guarició amb les mans practicada pel mateix Jesucrist: “Nusquam in Sacra Scriptura scribitur, quod Salvator aliquod opus manu exercuerit praeter officium cyrurgici, quando Ipse ex propria saliva cum propriis manibus coeci oculos illuminavit et reddidit ipsum visum, ubi opus cyrurgicum prae aliis approbatur...” (HENRI DE MONDEVILLE, *Chirurgia*, llib. II, Notabilia introductoria, § 25, ed. PAGEL, *Leben, Lehre und Leistungen*, 133).

ció del judici de Paris.³⁵ Els altres dos interessan la història de la medicina. Per una banda, una representació dels Sants Metges, Cosme i Damià, patrons dels cirurgians i dels apotecaris.³⁶ Per l'altra, unes dones en un bany, en clara al·lusió als banys medicinals i a la higiene del cos; aquest darrer sembla que fou conservat pel seu fill Miquel Climent.³⁷ Cal dir que el nombre de peces pictòriques que apareixen en aquest inventari és ben superior al que podem trobar en els d'altres pràctics. Aquesta profusió iconogràfica sembla denotar un cert aburgesament, amb l'apropiació d'un gust estètic i un luxe pròxims als de la noblesa, i que es fa palès també en la possessió d'un senyal heràldic (ítems 8, 66, 124 i 137) que, per l'encant dels béns del seu fill, sabem que portava la figura d'una campana. De fet, l'ús de l'heràldica, en segells i altres objectes personals, fou creixent entre els guaridors baixmedievals.³⁸

35. Tot i que el document diu clarament “somni”, sembla evident que fa referència al cèlebre “Judici de Paris”, pel qual el troià va haver de pronunciar-se sobre la bellesa d'Hera, Atena i Afrodit. Per ser escollides, cadascuna de les deesses el temptà amb la seva nuesa, presentant-se-li en el mont Ida, i li oferí, respectivament, el domini de tota Àsia, la victòria en tots els combats, i l'amor de la més bella entre les mortals, Helena d'Esparta. Com és sabut, Paris s'inclinà per Afrodit. Aquest tema ha inspirat un bon nombre de poetes, pintors i escultors de tots els temps. L'ús de la paraula “somni” podria ser degut a un error de còpia (vegeu DCVB, s. v. juí) o, més versemblantment, a la tradició divulgada per alguns mitògrafs els quals afirmaren que tot plegat no fou més que un somni que Paris tingué mentre guardava el bestiar, sol, en el mont Ida. Cfr. Pierre GRIMAL, *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*, París, Presses Universitaires de France 1951 [trad. esp.: Barcelona, Paidós 1981, 408-09]; i M^a. Dolores GALLARDO LÓPEZ, *Manual de mitología clásica*, Madrid, Ediciones Clásicas 1995, 447.

36. Sobre el seu culte i iconografia, vegeu Pierre JULIEN, *Saint Côme et saint Damien: patrons des médecins, chirurgiens et pharmaciens*, París, L. Pariente 1980; IDEM - François LEDERMANN (eds.), *Saint Côme et Saint Damien, culte et iconographie (Colloque de Mendrisio, 29-30 IX 1985)*, Zurich, Juris 1985; IDEM - IDEM - Alain TOUWAIDE, *Cosma e Damiano, dal culto popolare alla protezione dei chirurghi, medici e farmacisti: aspetti e immagini*, Milà, 1993; Angelo LABRIOLA, *I Santi Cosma e Damiano, medici e martiri: biografia, culto, leggende, arte*, Roma, Analecta TOR 1984; Lino TEMPERINI, *Santi Cosma e Damiano, medici martiri: patroni dei medici, chirurghi, farmacisti, speranza certa di salute per i malati*, Roma, Francescanum 1997; i (amb notícies i il·lustracions de l'àrea cultural catalana) Ramon JORDI i GONZÁLEZ, *Iconografia de los santos Cosma y Damián*, Barcelona, Colegio Oficial de Farmacéuticos [= supl. de Nadal del «Boletín Informativo de Circular Farmacéutica»] 1973.

37. En el més gran dels draps pintats que tenia el seu fill, Miquel Climent, hi “eren pintades dones e hòmens en un banyador” (f. 36). Sobre els banys, tant personals com públics, en el món mèdic medieval, vegeu ARNAU DE VILANOVA, *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*, ed. GARCIA BALLESTER - McVAUGH, 167-81/629-43; PETRUS DE EBOLO, *Nomina et virtutes balnearum Pubeolani et Baiarum, et Tabula super balneis Puteoli (MS 860, Biblioteca Universitaria de Valencia)*, facs., introd., ed. i trad. esp. i angl. Luis GARCIA BALLESTER, 2 vols., València, Universitat de València 1997; i Luis GARCIA BALLESTER, *Sobre el origen de los tratados de baños («de balneis») como género literario en la medicina medieval*, dins «Cronos», 1 (1998), 7-50.

38. FERRAGUD, *Els professionals de la medicina*, en preparació. Miquel Climent Vicenç posseïa “quatre pavesos ab senyals de campana” (f. 27) i “dues copes daurades dins e defora ab hun senyal de una campana smaltada en lo fons” (f. 40).

L'inventari ens aporta igualment altres possibles testimonis de la seva pràctica: la possessió de determinats objectes a penyora "per certa quantitat". Malgrat que no es pot descartar del tot que es tractés de petits préstecs com els que he comentat abans, semblaria que aquests altres casos apunten vers la pròpia pràctica de l'ofici: a un cert Baltasar Juià li retenia una olla de coure i dues culleres d'argent (ítems 85 i 169); i a Pereta Andreu una copa daurada i dos gresalts amb orelles d'argent (ítem 167). Segurament, també cal relacionar amb la seva activitat professional les dues cartes debitòries que figuren a l'inventari del barber-cirurgià Joan Bassa.³⁹

4. La biblioteca

A l'escriptori de la casa, trobem la biblioteca de Joan Vicenç (ítems 43-54). Una biblioteca de dotze volums, no gens reduïda per a un barber-cirurgià, que és d'una gran importància per a l'estudi de la penetració de la literatura mèdica en la societat baixmedieval de la Corona d'Aragó i, en particular, per conèixer com la llengua vulgar (en aquest cas, el català) constituí un pont intel·lectual i social de primer ordre per als membres de les escales més baixes de la pràctica mèdica.⁴⁰ En efecte, si haguéssim de triar cinc inventaris de biblioteques amb llibres mèdics i científics en català, sense cap mena de dubte aquest entraria en el grup. Cal dir que no tant pel seu contingut (que també, però que el suposem poc extraordinari) com per les possibilitats que ens ofereix la descripció minuciosa de cada volum, que no sempre tenim a l'abast en aquesta tipologia documental, sobretot pel que fa al segle XIV.⁴¹ Entre els textos que hi veiem descrits, n'hi ha que

39. La seva esposa li inventarià ".I. carta debitòria que ha feta mossèn Ramon de Peguera al dit Johan Bassa, marit meu, de .XXX. fl.; [...] ítem, una carta debitòria de .VI. ll. .XII. ss. que En Serrador, de Sent Pere d'Or, deu al dit marit meu" (TORRAS I SERRA, *Inventari dels béns*, 286).

40. Vegeu LLUÍS CIFUENTES, *Translatar ciència en romans catalanesch: la difusió de la medicina en català a la Baixa Edat Mitjana i el Renaixement*, dins «Llengua & Literatura», 8 (1997), 7-42; IDEM, *Vernacularization as an intellectual and social bridge: the Catalan translations of Teodorico's «Chirurgia» and of Arnau de Vilanova's «Regimen sanitatis»*, dins «Early Science and Medicine», 4 (1999), 127-48; i IDEM, *La medicina en català a la Baixa Edat Mitjana i el Renaixement: catàleg de manuscrits i de primers impresos*, en preparació.

41. A tall de comparació (i prenent un cas extrem), dels llibres de Joan Bassa només se'ns indica això en el seu inventari: "Ítem, .I. cofre enlaunat ab scriptures, ço és, .V. llibres ab posts, .I. negre, .I. vermell e .III. altres diu-se que són de medicina; ítem, .I. altre llibre ample e un altre axí com a capbreu, e altres scriptures diu-se són de medicina" (TORRAS I SERRA, *Inventari dels béns*, 283). Ramon de Lanant, barber de Barcelona, posseïa (1439) "un llibre escrit en paper appellat *Tbesaurus pauperum*; ítem, altro llibre escrit en paper appellat *Tederich*; ítem, altro llibre escrit en paper appellat *mestre Arnau de Vilanova* [...] ítem, una sort de librots escrits en paper faents per l'art de barber...", etc. (AHCB, Arxiu Notarial, I.7, s. núm.) Vegeu la taula de llibres, més endavant.

constitueixen novetats absolutes en el panorama de les traduccions mèdiques al català, i d'altres encara que confirmen el que fins ara tan sols eren sospites pel que fa a la difusió d'alguns textos en aquesta llengua.⁴² Tot i la importància d'aquesta biblioteca, cal dir que mai no ha estat analitzada a fons.

Dels dotze volums de la biblioteca, onze contenien obres de medicina i cirurgia; l'altre, una obra de filosofia amb importants continguts de filosofia natural. Tots els volums estaven escrits en català. Les dates dels primers esments que donarà a continuació corresponen a identificacions clares de la versió catalana de cadascun dels textos en la documentació fins ara exhumada, i no pretenen ser indicatives de la data de la traducció sinó tan sols d'un terme *ad quem* per a aquesta.⁴³ Les obres de medicina podem distribuir-les entre tractats de cirurgia, compendis medicopràctics, regiments de sanitat, i introduccions generals a la medicina. A banda d'aquestes obres, el caràcter miscel·lani que se'ns declara o bé deduïm en alguns dels volums ens permet d'entreveure-hi textos de matèria mèdica i d'astrologia de molt difícil identificació. Cal dir que sorprèn de trobar una biblioteca tan sumament especialitzada, sense cap llibre d'oració ni de moral, com era tan corrent en totes les llibreries privades de l'època. El seu fill, que posseïa una biblioteca ja molt més àmplia (quaranta-tres volums, en llatí i en català), conservà bona part dels llibres del pare.

42. Lluís CIFUENTES, *Inventari de la literatura mèdica catalana medieval avui perduda* (en preparació).

43. A banda d'obres menors i de documentació inèdita, faig ús, fonamentalment, dels reculls d'Antoni RUBIÓ i LLUCH, *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval*, 2 vols., Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1908 i 1921; Eduard JUNYENT i SUBIRÀ, *Reperitorio de noticias sobre manuscritos catalanes entresacadas de algunos inventarios de la «Curia Fumada» de Vich*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 16 (1943), 57-86; Josep M. MADURELL i MARIMON - Jordi RUBIÓ i BALAGUER, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona, Gremio de Editores, de Libreros y de Maestros Impresores 1955; del primer, *Manuscritos en català anteriors a la imprenta (1321-1474): contribució al seu estudi*, Barcelona, ANABA 1974; MANDINGORRA LLAVATA, *Leer en la Valencia del Trecento*; Jocelyn N. HILGARTH, *Readers and books in Majorca (1229-1550)*, 2 vols., París, CNRS 1991; M^a. Rosario FERRER GIMENO, *La lectura en Valencia (1416-1474): una aproximació històrica*, Universitat de València, 1993 [ed. en microfites: València, Universitat de València 1994]; Josep HERNANDO i DELGADO, *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera 1995; i IGLESIAS i FONSECA, *Llibres i lectors*. Una bibliografia dels inventaris publicats a Charles B. FAULHABER, *Libros y bibliotecas en la España medieval: una bibliografía de fuentes impresas*, Londres, Grant & Cutler 1987; i Anna M. GUDAYOL i TORELLÓ, *Inventaris de biblioteques privades: una aproximació bibliogràfica (1980-1994)*, en preparació. Més en general, sobre la circulació del llibre i la lectura, vegeu Philippe BERGER, *Libro y lectura en la Valencia del Renacimiento*, 2 vols., València, Ed. Alfons el Magnànim-IVEI 1987; Manuel PEÑA, *Cataluña en el Renacimiento: libros y lenguas (Barcelona, 1473-1600)*, Lleida, Milenio 1996; i IDEM, *El laberinto de los libros: historia cultural de la Barcelona del Quinientos*, Madrid, Fundación Germán Sánchez Ruipérez 1997.

Joan Vicenç posseïa alguns dels manuals de cirurgia més importants de l'època.⁴⁴ De l'existència de traduccions catalanes d'aquests tractats en tenim notícia per altres inventaris i, només en un únic cas, per haver-se'n conservat un manuscrit. En primer lloc, la *Chirurgia magna* de Bru de Longoburgo (ítem 47), el primer producte de les escoles mèdiques del nord d'Itàlia a mitjan del segle XIII (Pàdua, 1252).⁴⁵ El nom de l'autor és estrafet pel copista ("Bru de Emgabonensis") i això n'ha impedit fins ara la identificació.⁴⁶ Correspon a l'ítem 43 de la biblioteca de Miquel Climent.⁴⁷ Aquest tractat sabem que circulava en català almenys des de 1423, data del primer esment que n'he pogut identificar en altres inventaris, i que es repeteixen fins entrat el segle XVI.⁴⁸ Torres i Amat en va veure un manuscrit en català a la biblioteca del monestir de Santes Creus, avui perdut.⁴⁹

44. Sobre la literatura i la pràctica quirúrgica medieval, vegeu particularment els treballs reunits a Luis GARCIA BALLESTER - Roger FRENCH - Jon ARRIZABALAGA - Andrew CUNNINGHAM (eds.), *Practical medicine from Salerno to the Black Death*, Cambridge, Cambridge University Press 1994. Són útils també els treballs de Mario TABANELLI, *La chirurgia italiana nell'Alto Medioevo*, 2 vols., Florència, Leo S. Olschki 1965; Pierre HUARD - Mirko D. GRMEK, *Mille ans de chirurgie en Occident (Ve-XVe siècles)*, París, R. Dacosta 1967; Mario TABANELLI, *Cirurgia de la Baja Edad Media*, dins Pedro LAÍN ENTRALGO (ed.), «Historia Universal de la Medicina», vol. 3, Barcelona, Salvat 1972, pp. 313-37; Gundolf KEIL, *Mittelalterliche Chirurgie*, dins «Acta Medicæ Historiæ Patavina», 30 (1983-1984), 45-64; i Nancy G. SIRAI, *Medieval and early renaissance medicine: an introduction to knowledge and practice*, Chicago-Londres, The University of Chicago Press 1990, 153-86. Per a la Corona d'Aragó, a banda dels treballs citats a les notes 8 i 9, vegeu CARRERAS I VALLS, *Introducció a la història de la cirurgia a Catalunya*; Antoni CARDONER I PLANAS, *Història de la medicina a la Corona d'Aragó (1162-1479)*, Barcelona, Scientia 1973, 101-03, 163-72, *passim*; i, particularment, McVAUGH, *Medicine before the plague*, 92-95, 113-16, 123-27, 158-62, *passim*.

45. El text llatí fou imprès per primer cop a *Chirurgia Guidonis de Cauliaco, et Cyurgia Brunii Theodorici Rogerii Rolandi Bertapalio Lanfranci*, Venècia, Bonetus Locatellus 1498, ff. 83-102v. A banda de la bibliografia citada a la nota anterior, vegeu Mario TABANELLI, *Un chirurgo italiano del 1200: Bruno da Longoburgo*, Florència, Leo S. Olschki 1970, amb una traducció fragmentària de la seva obra a l'italià actual.

46. Sense identificar a IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, *loc. cit.*

47. "Ítem, altre libre de forma de full, escrit de ploma, en paper, ligat ab pots cubertes de cuyro vermell, ab .V. bolles a cada cuberta, ab dos gaffets; tracte de cilurgia, sens títol. A Melchior Palau, student. .IIII. ss." (f. 44v)

48. Apareix a la biblioteca de Guillem de Cabanyelles, mercader de Barcelona, inventariada el 1423: "ítem, un altre libre escrit en paper, ab posts cubertes de cuyr vermell, ab .II. gaffets, appellat de medecines, lo qual comença en la primera carta: «Pregat m'às ja ha lonch temps, Andreu Vicens»; e feneix lo dit libre en la darrera carta: «Déus totpoderós t'esperit en la sua gràcia e t duga en la millior via, amén». Cfr. MADURELL I MARIMON, *Manuscrits en català*, § 52, núm. 12; i IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, § 93, núm. 14, que no l'identifiquen. Cfr. TK, col. 1363 ("Rogasti me iam est diu Andrea Vicentine...").

49. "BRU (P. Maestro). Escribió en catalán un vol. en fol. de *Cirurgia MS.* en la bibliot. de Santas Cruces. En pergamino". Cfr. Fèlix TORRES I AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, Impr. J. Verdager 1836 [reimp. facs.: Barcelona-Sueca, Curial 1973], 124.

Els ítems 49 i 53 ens descobreixen sengles exemplars de la traducció catalana de la *Chirurgia* de Guillem de Salicet, un altre dels grans tractats de la cirurgia nord-italiana (Verona, 1276).⁵⁰ Corresponen, respectivament, als ítems 35 i 39 de la biblioteca de Miquel Climent.⁵¹ No se'ns ha conservat cap manuscrit en català d'aquest tractat, però l'identifiquem clarament als inventaris almenys des de 1414, data en què apareix entre els llibres del "tender" (apotecari) de Perpinyà Pere Riba.⁵² El segon exemplar de Joan Vicenç es trobava malmès per l'ús ("no coernat").

La *Chirurgia magna* de Lanfranc de Milà (París, 1296), tan sumament popular entre els cirurgians catalans (*Alamfranch*), apareix a l'ítem 50.⁵³ A l'encant de la biblioteca de Miquel Climent és l'ítem 34.⁵⁴ El primer esment d'un text clarament en català data de 1363, a l'inventari de Pere Ritxard, cirurgià de Santa Coloma de Queralt.⁵⁵ Se'n conserva un manuscrit

50. Edició *princeps* a Piacenza el 1476, i després imprès amb la seva *Summa conservationis et curationis*, Venècia, Marinus Saracenus 1490, ff. 143v i ss. Una traducció al francès actual a Paul PIFTEAU, *Chirurgie de Guillaume de Salicet, achevée en 1275*, Tolosa de Llenguadoc, Impr. Saint-Cyprien 1898; i una de parcial a l'italià a TABANELLI, *La chirurgia italiana*, vol. 2. Vegeu particularment Jole AGRIMI - Chiara CRISCIANI, *The science and practice of medicine in the thirteenth century according to Guglielmo da Saliceto, Italian surgeon*, dins GARCIA BALLESTER - FRENCH - ARRIZABALAGA - CUNNINGHAM (eds.), «Practical medicine», 60-87; i Nancy G. SIRAI, *How to write a Latin book on surgery: organizing principles and authorial devices in Guglielmo da Saliceto and Dino del Garbo*, *ibid.*, 88-109.

51. "Ítem, altre libre de forma de full, escrit en paper, de ploma, ligat ab pots cubertes de cuyro negre, ab dos gaffets, appellat *Guillem de Scilicet*. A Ramon Almet, ferroveller. .VII. ss. .II." (f. 44v); "Ítem, altre libre de forma maior, escrit en paper, de mà, ligat ab pots cubertes de cuyro negre, ab quatre gaffets, ab .V. platons a quada part, appellat *mestre Guillem de Scilicet*. A mossèn Jordi Miquel, prevere. .XIII. ss. .II." (*ibid.*) Els ferrovellers, a Barcelona, formaven part de la confraria de Sant Eloi, la mateixa dels ferrers i menescals; cfr. Margarida TINTÓ I SALA, *La història del gremi de serrallers i ferrers de Barcelona (any 1380)*, Barcelona, Gremi de Serrallers i Ferrers de Barcelona 1980, 58.

52. Vegeu Pere VIDAL, *Les juifs des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*, dins «Revue des Études Juives», 15 (1887), 19-55, i 16 (1888), 1-23 i 170-203, a 176 [trad. cat. dins «Calls», 2 (1987), 27-112, a 67-68]. Cfr. TK, col. 1141 ("Propositum est bone tibi edere librum de operatione manuali...").

53. El text llatí fou imprès per primera vegada dins la col·lecció quirúrgica veneciana de 1498, abans esmentada (ff. 166v-210v). Una traducció parcial a l'italià actual a TABANELLI, *La chirurgia italiana*, vol. 2. Sobre la seva difusió a la península Ibèrica, particularment en castellà, vegeu Guadalupe ALBI ROMERO, *Lanfranco de Milán en España: estudio y edición de la Magna Chirurgia en traducción castellana medieval*, Valladolid, Universidad de Valladolid 1988.

54. "ítem, altre libre de forma de full, escrit en paper, de ploma, ligat ab pots cubertes de cuyro negre, ab .V. bolles e quatre gaffets, apellat *Alenfranch*, de cilurgia. A mossèn Jordi Miquel, prevere. .V. ss." (f. 44).

55. AHPT, vol. 3889, manual de 1363, ff. 63v-65v, al f. 65, primer llibre, començant "Déus molt alt". Document inèdit, comunicat per Luis Garcia Ballester. Sobre Pere Ritxard, vegeu McVAUGH, *Medicine before the plague*, 110, *passim*. Cfr. l'incipit amb JUNYENT I SUBIRÀ, *Repertorio de noticias*, § 240 ("Lo pròlech que fa Lenfranch... Déu molt alt e gloriós", 1428); i TK, col. 1145 ("Protector in te omnium sperantium Deus...").

en català, molt incomplet, de finals del segle XIV o principis del XV (Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 10011).⁵⁶

Aquests tres textos quirúrgics de forma creixent en el sentit que els he exposat tenen en comú una defensa aferrissada del valor dels coneixements mèdics (d'una medicina sòlidament fonamentada en la filosofia natural) per als cirurgians, més enllà de la simple tècnica. Uns coneixements mèdics que, a l'arc mediterrani occidental, els cirurgians podien adquirir a la universitat, si dominaven el llatí, o bé fent ús de traduccions al vulgar. Cal dir que fa estrany no trobar entre els llibres de Joan Vicenç la traducció catalana del tractat de cirurgia de Teodoríc (*a.* 1266), el primer que posà l'accent en aquesta qüestió i que, amb la seva primerenca traducció catalana (*c.* 1302-1304), assolí un paper importantíssim en la formació dels cirurgians de la Corona d'Aragó.⁵⁷ És possible que, entre els cirurgians del segle XV, resultés més "moderna" l'obra de Lanfranc i, sobretot, una altra gran absent, la de Guiu de Chauillac (Montpeller, 1363), autèntica culminació de la cirurgia medieval, amb gran difusió fins entrada l'època moderna, i traduïda al català molt probablement abans d'acabar el segle XIV.⁵⁸

56. Descrit, quan era a la Biblioteca de la Catedral de Toledo, per TORRES I AMAT, *Memorias*, 715. Aquesta notícia fou copiada per Antonio HERNÁNDEZ MOREJÓN, *Historia bibliográfica de la medicina española*, vol. 1, Madrid, Impr. Viuda de Jordán e Hijos 1842, 321, que el situà erròniament a la Catedral de Barcelona; una confusió que ha estat heretada per ALBI ROMERO, *Lanfranco de Milán*, 91-92 (que ha identificat el text). Descripcions més recents del ms. (sense identificar el text) a Jesús DOMÍNGUEZ BORDONA, *Catálogo de los manuscritos catalanes de la Biblioteca Nacional*, Madrid, Blass 1931, 73-74; i Josep M. MILLÀS I VALLICROSA, *Las traducciones orientales en los manuscritos de la Biblioteca Catedral de Toledo*, Madrid, CSIC 1942, 132-41 i 340-48.

57. Vegeu Antonio CONTRERAS MAS, *La versión catalana de la «Cirurgia» de Teodorico de Luca por Guillem Correger de Mayorcha: un intento de mejorar la formación teórica de los cirujanos*, dins «Estudios Baleàrics», 4 (1984), 55-74; IDEM, *La difusión medieval de la «Cirurgia» de Teodorico Borgognoni (1205-1298) en los países de habla catalana: la versión catalana de Guillermo Correger (1306), libro I (cirugía general) según el ms. París, Bibliothèque Nationale, fons espagnol, 212, fols. 1-18v*, tesi de llicenciatura de la Universidad de Cantabria, 1986; IDEM, *La formación profesional de los cirujanos y barberos en Mallorca durante los siglos XIV y XV*, dins «Medicina e Historia», 43 (1992); Michael R. McVAUGH, *Royal surgeons and the value of medical learning: the Crown of Aragon, 1300-1350*, dins GARCIA BALLESTER - FRENCH - ARRIZABALAGA - CUNNINGHAM (eds.), «Practical medicine», 211-36; IDEM, *Medicine before the plague, 92-94, passim*; i, particularment, CIFUENTES, *Vernacularization*, on es recull la seva presència en inventaris dels segles XIV i XV; i TEODORIC BORGOGNONI, *Cirurgia: traducció catalana de Guillem Correger*, ed. a cura de Lluís CIFUENTES, Barcelona, Barcino (Els Nostres Clàssics), en preparació.

58. Molt probablement, ja en contenia una traducció catalana el llibre que l'escrivà de Barcelona Bernat Monells va retornar a Pere Sant, barber de la mateixa ciutat, el gener de 1400, el qual l'hi havia deixat "causa translatandi eundem et alium librum ex eodem extrahendi et scribendi" per a ús de Bernat Soler, un altre barber de Barcelona (HERNANDO I DELGADO, *Libres i lectors*, 651-52, § 449). El primer esment clar d'una traducció catalana que en conec figura a l'inventari de Pere Riba (1414), citat abans. Fora d'alguns fragments

Aquests coneixements mèdics que defensaven els tractats de cirurgia esmentats, Joan Vicenç els adquirí, primerament, en diversos compendis de medicina pràctica que li proporcionaren una sòlida introducció a l'anatomia, la fisiologia, la patologia i la terapèutica. És en aquest àmbit on trobarem les "novetats" més importants en català, perquè fou en aquesta llengua i no en llatí que el nostre barber-cirurgià preferí d'introduir-se a la medicina. L'ítem 43 ens resol definitivament un dubte important en la literatura mèdica en català: es tracta del text complet de la *Practica dicta Lilium medicine (sive de morborum prope omnium curatione)* de Bernat de Gordó (Montpeller, 1303-1305),⁵⁹ que conservà el seu fill Miquel Climent (ítem 29 de la seva biblioteca).⁶⁰ Un manual de medicina pràctica d'extraordinària difusió, present en molts dels inventaris medievals, i del qual, tanmateix, fins ara mai no n'havíem trobat del tot explicitada la traducció catalana completa. Sabíem que havia d'haver existit, perquè la primera traducció castellana conté catalanismes (un argument tanmateix insuficient per a afirmar-ne un

dispersos, el ms. Vat. Lat. 4804 en conté el text català complet, amb nombroses miniatures; vegeu Joan MOLINA I FIGUERAS, *Un manuscrito catalán de la «Chirurgia magna» ilustrado en la Corte Vaticana a finales del Quattrocento*, dins «Anuario del Departamento de Historia y Teoría del Arte», 6 (1994), 23-38. Una traducció diferent fou impresa a Barcelona per Pere Miquel l'any 1492 (exemplars a les Biblioteques de Catalunya i Universitària de Barcelona); i en els primers anys del s. XVI encara fou editat en català el comentari d'Antoni Amiguet (Marià AGUILÓ I FUSTER, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Madrid, Impr. Suc. de Rivadeneyra 1923 [reimpr.: Barcelona-Sueca, Curial 1977], 490-92, § 1925-1926; i CIFUENTES, *Translatar sciència*, 39). Miquel Climent en posseïa un exemplar imprès en llatí (ítem 21): "Ítem, altre libre de forma de full, de paper, de stampa, appellat *lo Guido*, ligat de pots ab dos gaffets. A mestre Montleó, metge. .X. ss." (f. 43v). Edició crítica del text llatí a GUIDONIS DE CHAULHIACO (*Guy de Chauliac*), *Inventarium sive Chirurgia Magna*, ed. Michael R. McVAUGH i Margaret S. OGDEN, 2 vols., Leiden-Nova York, E. J. Brill 1996 i 1997.

59. En aquest cas l'autor de l'inventari no en dona l'incipit sinó una rúbrica avantposada a aquest, similar a la que figura en els mss. llatins i en les primeres edicions impreses: "In nomine Dei misericordis, incipit *Practica* excellentissimi medicine monarcho domini magistri Bernardi de Gordonio dicta *Lilium medicine*" (segons l'edició de Venècia, Johannes et Gregorius de Gregoriis, 1496/1497, f. 2, exemplar a la Biblioteca Universitària de Barcelona). Cfr. l'incipit del text a TK, col. 772 ("Interrogatus a quibusdam Socrates quomodo posset..."). El paràgraf final del text llatí fa així: "... Intelligendum est hic quod nos ordinavimus, per Dei gratiam, capitula diu et propter istud opus et si adderentur hoc esset opus perfecti magisterii, scilicet *Libellus de regimine acutorum morborum*, et *Libellus de crisi et de criticis diebus*, et *libellus qui intitulatur Tabula ingeniorum*, et sine istis factum est nihil, et *Libellus de graduatione*, et cetera. Explicit septima et ultima particula *Practice* excellentissimi medicine monarcho domini magistri Bernardi de Gordonio intitulate *Lilium medicine*" (f. 227v de l'exemplar imprès esmentat); vegeu la nota 62. Cfr. Luke F. DEMAÏTRE, *Doctor Bernard of Gordon: professor and practitioner*, Toronto, Pontifical Institute of Mediaeval Studies 1980.

60. "Ítem, altre libre de forma de full, escrit de ploma, en paper, ligat ab pots cubertes de cuyro negre, ab quatre platons, ab dos gaffets, appellat *lo Gordó*. A mestre Narcís Solà, cirurgià. .IIII. ss." (f. 43v). L'exemplar de Joan Vicenç tenia dos dels gaffets trencats. Sobre aquest Narcís Solà, vegeu les notes 106 i 107.

origen català),⁶¹ però només ens n'han arribat alguns fragments,⁶² i els inventaris eren muts a l'hora de d'identificar els molts *Gordó* que hi apareixien.⁶³ El *Lilium* (*Pràctica*, com es conegué en català) consta de set llibres dedicats respectivament a les febres (I), les malalties del cap i del cervell (II), les malalties dels ulls, les orelles, el nas i la boca (III), les malalties respiratòries (IV), les malalties de l'aparell nutritiu (V), les malalties del fetge, els ronyons i la melsa (VI), i les malalties dels òrgans sexuals, amb un anti-dotari general (VII).

El llibre IV del *Canon* d'Avicenna és descrit a l'ítem 44. En efecte, els llibres en què es divideix aquesta enorme enciclopèdia mèdica que, a Europa, constituí la base de l'ensenyament de la medicina fins al segle XVII, circularen separadament.⁶⁴ En català ens n'ha pervingut una traducció par-

cial del llibre IV, en un manuscrit de la segona meitat del segle XIV (París, Bibliothèque Nationale, esp. 563).⁶⁵ Però, a diferència d'aquest manuscrit, el volum de Joan Vicenç contenia el text complet del llibre IV.⁶⁶ I, aparentment, encara hi ha una altra diferència: mentre la traducció continguda en el manuscrit de París s'ha dit que està feta a partir de l'àrab (cosa que, d'altra banda, està per confirmar amb un estudi aprofundit), el text de Joan Vicenç semblaria seguir la versió llatina de Gerard de Cremona. Aquest llibre no figura a l'encant dels béns de Miquel Climent. El primer esment que coneixem d'una traducció catalana del *Canon* (no sabem si completa o no) apareix en una carta de Pere III a Hug de Santapau (1386) on el rei li demanava que li prestés "lo vostre Avicenna, que, segons se diu, és escrit en vulgar", per a poder-lo trametre al comte de Foix, el qual "lo desija fort, per fer-lo transladar".⁶⁷ El llibre IV del *Canon* està dedicat a les febres (fen I), el pròntic i la diagnosi (fen II), els apostemes i les pústules (fen III), les ferides, les contusions i les úlceres (fen IV), les dislocacions i les fractures (fen V), els verins i les mossegades (fen VI), i les malalties de la pell (fen VII).

L'ítem 45 suposa una altra important novetat: ens confirma l'existència, en els últims segles medievals, d'una versió catalana, aparentment completa, del *Kitab al-Mansur* de Rasís.⁶⁸ D'aquesta obra es conserva un ms. del segle XIII a l'Arxiu Capitular de Girona (ms. 80), en llatí i no en català tal com s'ha donat a entendre.⁶⁹ En un altre lloc he suggerit ja la probable circulació d'una traducció catalana completa d'aquesta enciclopèdia medicopràctica, amagada sota multitud d'esments (*Almansor*), tots ells pocs clars.⁷⁰ L'extraordinària precisió d'aquest inventari fa que l'esment no

61. Jaume RIERA I SANS, *Catàleg d'obres en català traduïdes en castellà durant els segles XIV i XV*, dins «Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986)», vol. 8 («Àrea VII: Història de la Llengua»), ed. a cura d'Antoni FERRANDO FRANCÈS, València, Institut de Filologia Valenciana-Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1989, 699-709, a 702. Vegeu la traducció castellana a BERNARDO DE GORDONIO, *Lilio de medicina, un manual básico de medicina medieval: edición crítica de la versión española* (Sevilla, 1495), ed. John T. CULL i Brian DUTTON, Madison, The Hispanic Seminary of Medieval Studies, 1991.

62. Sevilla, Biblioteca Colombina, ms. 7-4-27 (miscel·lània medicopràctica copiada per Vicenç de Colunya, barber de Barcelona, l'any 1435), amb extractes del llib. VII (antidotari) als ff. 67va-70a, *passim*. Al f. 70a hi ha l'últim paràgraf del *Lilium medicine* (vegeu la nota 59): "Entenedor és que nós avem ordenat, per la gràcia de Déu, .IIII. hobres (molt ha per aquesta hobra e, si eran haüdes, açò saria hobra de perfet magisteri), ço és a saber, lo *Libell de regiment de agudes*, e lo *Libell de crisi e dels dies crètichs*, e-l libell qui és entitolat *Taula dels engins*, e sens elle no és res fet, e *Libell de graduació*"; paraules aquestes que corresponen a l'acabament del llibre de Joan Vicenç. Cfr. Lluís CIFUENTES, *Vicenç de Colunya, barber cirurgià a la Barcelona del segle XV, i el ms. Sevilla, Colombina, 7-4-27*, en preparació. Cal dir aquí que el text intitulat *Suma dell Gordó de simples medicinas e compostes* del ms. Vat. lat. 4797, ff. 90-113v, és, en realitat, un extracte del tractat de cirurgia de Chauillac (llib. VII, doc. I^a, cap. 2, primer epígraf).

63. Només en dos inventaris del segle XVI apareix un *Gordó* en català: al de Francesc Vila, cirurgià de Vic (1512), que tenia lo *Gordó*, començant "En nom de Déu" (JUNYENT I SUBIRÀ, *Repertorio de noticias*, § 237); i al de Damià Carbó, doctor en medicina de Ciutat de Mallorca (1542), que tenia un llibre "apellat *Bernat Gordó*, en pla" (HILLGARTH, *Readers and books*, 802-05, § 858, núm. 53).

64. La traducció llatina més difosa fou la feta per Gerard de Cremona a Toledo. Vegeu el text llatí del llibre IV a AVICENNE *Liber canonis medicine, cum castigationibus Andree Bellunensis*, Venècia, Lucius Antonius Giunta 1527 [ed. facs.: Brusel·les, Medicinæ Historia 1971], ff. 307-390v. El *Canon* consta de cinc llibres, tractant respectivament sobre els principis generals de la medicina, la fisiologia, l'anatomia, la simptomatologia i el regiment de sanitat (llib. I), els simples medicinals (II), les malalties particulars que afecten cadascun dels membres del cos (III), les malalties que afecten el cos en general i la pell (IV), i els compostos medicinals (V). Cfr. Danielle JACQUART - Françoise MICHEAU, *La médecine arabe et l'Occident médiéval*, París, Maisonneuve et Larose 1990, 79-85, *passim*; Marie-Thérèse D'ALVERNÉ, *Avicenne en Occident*, París, Vrin 1993; i Nancy G. SIRAISS, *Avicenna in renaissance Italy: the «Canon» and medical teaching in Italian universities after 1500*, Princeton, Princeton University Press 1987.

65. Descripcions a Pere BOHIGAS, *Sobre manuscrits i biblioteques*, Barcelona, Curial - Publ. de l'Abadia de Montserrat 1985, 101; François AVRIL *et al.*, *Manuscrits enluminés de la péninsule Ibérique*, París, Bibliothèque Nationale 1982, 169, § 220 (fac. a la lám. CXII); i Lola BADIA, *Textos catalans tardomedievals i «ciència de naturales»*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona 1996, 59-61 (fac. a 65).

66. El text llatí del llib. IV comença amb la rúbrica: "Incipit liber quartus canonis de egritudinibus particularibus quecum accidunt non appropriantur uni membro, continens septem fen..." (f. 307); i acaba: "... et pone super ipsam post, et in fine eius, emplastrum basilicon" (f. 390v). El text català del ms. de París queda truncat poc abans del final del capítol 7 del tractat I de la fen IV.

67. Publicat a RUBIÓ I LLUCH, *Documents*, vol. 1, 335, § 373. Rubió suposà que la traducció es féu durant el regnat de Pere III (*ibid.*, vol. 2, xxiv). Cfr. CIFUENTES, *Translatat sciència*, 15 i 18n.

68. Vegeu-ne el text llatí a ABUBETRI RHAZÆ MAOMETHI, *Ob usum experientiamque multiplicem [=Opera]* Basilea, Henrichi Petri 1544 [reimpr. facs.: Brussel·les, Culture et Civilisation 1973], pp. 6-327. Cfr. JACQUART - MICHEAU, *La médecine arabe*, 57-68, *passim*.

69. CARDONER I PLANAS, *Història de la medicina*, 41.

70. CIFUENTES, *Translatat sciència*, 16.

admeti discussió quant a la seva identificació.⁷¹ En canvi, l'acabament del volum que posseïa Vicenç (“... e les mals dites ab humilitat sien represes. Deo gracias. Amen”), planteja un problema, ja que no sembla ser el de l'*Almansor*.⁷² Era ben corrent que els llibres manuscrits fossin miscel·lanis; de fet, l'exemplar llatí de l'*Almansor* que es conserva a Girona conté, tot seguit del text, un tractat de medecines laxatives, receptes i uns sinònims medicinals. Es fa difícil d'identificar aquest explícit, que no sembla correspondre a un tractat mèdic sinó més aviat a un de caire moral o paremiològic, i que és el mateix que clou el manuscrit de la *Isagoge* que posseïa el cirurgià de Vic Pere Ribes (1457).⁷³ Miquel Climent conservà aquest volum en la seva biblioteca (ítem 13).⁷⁴ D'aquesta obra del gran metge i filòsof persa del segle IX-X, tan popular a la Baixa Edat Mitjana, únicament se'ns ha conservat, en català, el primer llibre i un capítol del novè, copiats en un manuscrit de mitjan segle XIV i traduïts a partir de la versió llatina de Gerard de Cremona (París, Bibliothèque Nationale, esp. 212, ff. 112^b-123^v^a i 123^v^a-124^a).⁷⁵ El *Llibre d'Almansor* consta de deu llibres, dedicats respectivament a l'anatomia (I), les complexions o temperaments i la fisiologia (II), els aliments i els medicaments simples (III), la higiene i el regiment de la sanitat (IV), les malalties de la pell i la cosmètica (V), el regi-

ment dels viatgers (VI), la cirurgia (VII), els verins i les mossegades (VIII), les malalties que afecten tot el cos (IX), i les febres (X).

Joan Vicenç posseïa també un altre compendi de medicina pràctica, la *Practica* de Roger Baron, coneguda com *Rogerina* (ítem 51), sovint confosa amb la *Chirurgia* de Roger Frugardo de Parma o de Salern. La precisió d'aquest inventari permet aquesta identificació, alhora que ens fa dubtar de la de molts altres textos que, sota el nom de Roger, apareixen en altres biblioteques. D'entrada sabem, amb el títol (*Pràctica de medecina e cirurgia*), que el contingut del text anava més enllà de la cirurgia (objectiu exclusiu del tractat de Roger de Parma). L'incipit correspon, en efecte, al text de l'obra de Roger Baron (o de Normandia), potser cirurgià i canceller de la Universitat de Montpeller (mitjan segle XIII).⁷⁶ Aquesta obra originalment es dividia en quatre tractats: el conjunt dels tres primers solia anomenar-se *Rogerina maior*, mentre que el quart, amb tradició separada, era anomenat *Rogerina minor* (*De aquis medicinalibus, oleis, etc.*), i fins i tot hom arribà a subdividir aquest últim en *Rogerina media* i *Rogerina minor*. En circulà una traducció francesa, conservada en un ms. del segle XV, que duu per títol *Le livre de sirurgie en romans* (París, Bibliothèque Nationale, fr. 14827). El text llatí s'imprimí en les col·leccions quirúrgiques dels segles XV i XVI. En un imprès francès (Lió, 1500) sobre *Les vertus et propriétés des eaux artificielles* hom li atribueix un *Traité de la mélisse*,⁷⁷ que podria correspondre als “tractes de erbas” del volum de Joan Vicenç si no era el *Màcer* que tanmateix, donada la seva popularitat, fa estrany que no hagués estat identificat pel seu nom.⁷⁸ Potser formant part de la *Rogerina*, hi havia encara un *Liber quid pro quo* a nom de Roger Baron, amb el qual es podrien identificar les “Sinònymes” del llibre de Vicenç.⁷⁹ No obstant això, aquestes últimes indicacions són massa difuses i els escrits circulant a l'època medieval sobre aquest tema massa nombrosos, com per aventurar cap conclusió. En canvi, l'al·lusió a uns “tractats del compte de la luna” en el mateix llibre podem identificar-la genèricament amb uns calendaris

71. IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, loc. cit., l'identifica erròniament amb el *Continens*, la gran summa de Rasís. L'incipit del prefaci del *Liber Almansoris* fa així: “In hoc meo libro agregabo regi cui benedictat Deus...” El primer llibre comença així: “Creator omnium Deus ossa primo condidit, ut per ea corpus sustentarent et gubernarent...” (cfr. TK, cols. 679 i 272, el ms. ACG 80, i l'edició renaixentista esmentada).

72. L'explícit llatí de l'obra (lliçó de l'edició citada) fa així: “... Et postquam omnes partes et capitula convenienter exposuimus, quae huius libri principio nominavimus, totum igitur perfecimus, quapropter Deo cuius beneficio haec ad finem perduximus gratiae sint infinite”. El ms. de Girona hi afegeix tot seguit una referència al traductor llatí, Gerard de Cremona: “... Explicite. Fisicorum fisicus vir bonus Christus miles magister Surardurs [sic] hunc librum de arabico transtulit in latinum, quem Deus suscipiat et vitam eternam tribuat. Amen” (f. 97v).

73. JUNYENT I SUBIRÀ, *Repertorio de noticias*, § 243 (“... e feneix: «ab humilitat sien represes. Deo gracias. Amen»”). Sobre la *Isagoge*, vegeu més endavant.

74. “Ítem, altre libre de forma de full, scrit de ploma, en paper, en pla, ab pots ligat, cubertes ha de cyuro vermell, ab un gaffet. A mestre Gaspar, barber. .IIII. ss. .III.” (f. 43).

75. Descripcions a BOHIGAS, *Sobre manuscrits*, 101-02; AVRIL et al., *Manuscrits enluminés*, 168, § 216; i BADIA, *Textos catalans tardomedievals*, 61-62 (facs. del f. 1 del ms. a 66). La traducció catalana conservada del primer llibre comença amb aquesta rúbrica: “Ascí comensa lo libre qui és dit Almassor, trasladat per mestre Galièn [sic] de Cremona en Tolèdol d'aràbic en latín, qui és appellat Almassor per so col rey Almassor lo féu fer al fyl de Ysaach. Assí comensa lo libre de la atomia...” Segueix la taula dels capítols, i el text d'aquest primer llibre comença: “Déus, creador de totes coses, féu los ossos per so que lo cors s'i sostengués...” En aquest ms. català, al text de l'anatomia hom ajuntà el capítol “De l'esquinància” (*De angina*, llib. IX, cap. 54). Sobre la traducció llatina, vegeu Danielle JACQUART, *Note sur la traduction latine du «Kitab al-Mansuri» de Rhazès*, dins «Revue d'Histoire des Textes», 24 (1994), 359-74.

76. El pròleg comença: “Sicut ab antiquis habemus auctoribus et eorundem ratio...” (cfr. TK, col. 1479), com en el ms. llatí del s. XIII de la Biblioteca de la Catedral de Toledo (ms. 98-3, ff. 29-65v) descrit per MILLÀS I VALLICROSA, *Las traducciones orientales*, 143. Però el text s'inicia així: “Ut dicit Constantinus, dolor capitis...” (cfr. TK, col. 1616), que correspon al començament del volum de Joan Vicenç, no identificat per IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, loc. cit.

77. Vegeu Ernest WICKERSHEIMER, *Dictionnaire biographique des médecins en France au moyen âge*, París, Droz 1936 [reimpr. facs.: Ginebra, Droz - París, Champion 1979], 720-21; i, sobre l'imprès lionès, Danielle JACQUART, *Supplément*, Ginebra, Droz - París, Champion 1979, 263.

78. Una de les versions catalanes del *Màcer* fou publicada per Lluís FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, *Una versió catalana del Llibre de les herbes de Macer*, dins «Estudis Romànics», 5 (1955-1956), 1-54. Per a les altres versions, vegeu CIFUENTES, *Translatar ciència*, 14.

79. Cfr. TK, cols. 283 (“Cum antimelon libros...”) i 1260 (“Quoniam Antibalomenon librum et Dioscorides noscitur fecisse...”).

lunars, de presència ben lògica i coherent en les biblioteques dels barbers-cirurgians una de les pràctiques més habituals dels quals, perfectament regulada tant a nivell astrològic com legal, era la de la sagnia.⁸⁰ Aquest volum no l'identifico entre els llibres de Miquel Climent.

L'ítem 54 ens depara una altra gran sorpresa. Aquest volum, com el que he comentat adés, també era miscel·lani, i contenia dos textos: sengles traduccions catalanes del *De methodo medendi* de Galè (conegut a l'Edat Mitjana com *Megategni* en la paràfrasi de Constantí l'Africà i com *De ingenio sanitatis* en la versió arabollatina de Gerard de Cremona) i de la *Isagoge* de Johannitius. Miquel Climent el conservà, i apareix a l'ítem 41 de la seva biblioteca.⁸¹ El *Libre d'enginy de sanitat* constitueix la més completa exposició galènica del mètode terapèutic i de la clínica. En catorze llibres, contenia: una introducció metodològica i terminològica, amb l'estructura de la diagnòsi (I-II), els tipus de malalties que afecten tant les parts uniformes com les no uniformes del cos (III-VI), les malalties que afecten les parts uniformes del cos (VII-X), i les malalties que afecten les parts no uniformes del cos (XI-XIV). Les parts tocant la cirurgia (llib. III-VI i XIII i XIV) sovint circularen separatament sota el nom de *Chirurgia Galieni*.⁸² Un fragment d'aquestes parts es conserva en traducció a l'anglès feta vers 1400 (Londres, British Library, ms. Sloane 6, segle XV).⁸³ Recentment, n'he pogut identificar una traducció catalana parcial (llib. I-VI) a l'inventari de

80. Vegeu Pedro GIL SOTRES, *Derivation and revulsion: the theory and practice of medieval phlebotomy*, dins GARCIA BALLESTER - FRENCH - ARRIZABALAGA - CUNNINGHAM (eds.), «Practical medicine», 110-55; i José MARTÍNEZ GÁZQUEZ - Luis GARCIA BALLESTER, *Las «Epistulae de flebotomia» y los «Calendaria» en el galenismo práctico de los siglos XIII y XIV en la Corona de Aragón*, dins Juan Antonio LÓPEZ FÉREZ (ed.), «Galeno: obra, pensamiento e influencia - Coloquio internacional celebrado en Madrid (22-25 de marzo de 1988)», Madrid, UNED 1991, 281-89.

81. "Ítem, altre libre de forma de full, escrit en paper, de ploma, en pla, ligat ab cubertes engrutades, appellat *Galien, De ingn de sanitat*. A mossèn Santjust. .IIII. ss. .I." (f. 44v). Aquest mossèn Santjust podria ser el Francesc Santjust que havia estat conseller de Barcelona amb Miquel Climent l'any 1495 (vegeu la nota 26).

82. El text grec i la seva traducció llatina a CLAUDII GALENI *Opera Omnia*, ed. Karl Gottlob KÜHN, vol. 10, Leipzig, 1825 [reimpr. facs.: Hildesheim, Georg Olms, 1965]. N'hi ha una traducció a l'anglès actual dels dos primers llibres, a cura de R. J. HANKINSON, *GALEN, On the therapeutic method, books I and II*, Oxford, Clarendon Press 1991. El text de la versió de Gerard de Cremona és inèdit. Sobre l'obra original i la seva difusió durant l'Edat Mitjana i el Renaixement, vegeu els treballs reunits a Fridolf KUDLIEN - Richard J. DURLING (eds.), *Galen's Method of Healing: proceedings of the 1982 Galen Symposium*, Leiden, E. J. Brill 1991; i a Juan Antonio LÓPEZ FÉREZ (ed.), *Galeno: obra, pensamiento e influencia - Coloquio internacional celebrado en Madrid (22-25 de marzo de 1988)*, Madrid, UNED 1991. Una aproximació general a Galè a Luis GARCIA BALLESTER, *Galeno en la sociedad y en la ciencia de su tiempo (c. 130-c. 200 d. de C.)*, Madrid, Guadarrama 1972.

83. Faye Marie GETZ, *The Method of Healing in Middle English*, dins KUDLIEN - DURLING (eds.), «Galen's Method», 147-56. El text del ms. (una miscel·lània de cirurgia) conté el llib. III i tres capítols i mig del llib. IV.

Miquel Cerver, cirurgià de Vic, de 1475.⁸⁴ Joan Vicenç, en canvi, sembla que tenia una traducció completa dels catorze llibres.⁸⁵

El mateix volum descrit a l'ítem 54 i també l'ítem 48 contenen la traducció catalana de la *Isagoge* de Johannitius (forma llatina del nom del traductor siríac Hunain ibn Ishaq).⁸⁶ Un i altre foren conservats per Miquel Climent (ítems 41, ja esmentat, i 20, respectivament).⁸⁷ La *Isagoge* és un abreujament llatí de les *Questions sobre la medicina* de Hunain, elaborat molt probablement per Constantí l'Africà (mort c. 1087), en el qual s'exposen de forma concisa les definicions essencials de la medicina. Amb aquest caràcter d'introducció general a la medicina (es conegué també com *Introductio in Artem parvam Galieni*), i sempre unida al conjunt de textos fonamentals conegut com *Ars medicine* o *Articella*, esdevingué la columna vertebral de la medicina acadèmica medieval, amb una enorme difusió tant manuscrita com impresa.⁸⁸ Constituïa, doncs, un complement imprescindible per a un

84. CIFUENTES, *Translatar ciència*, 15, on s'identifica la notícia donada per JUNYENT, *Repertorio de noticias*, § 229.

85. No identificat per IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, loc. cit. L'inicipt llatí de la versió de Gerard de Cremona a TK, col. 910 ("Nero karissime a te et a multis..."); vegeu també Pearl KIBRE, *A list of Latin manuscripts containing medieval versions of the «Methodus Medendi»*, dins KUDLIEN - DURLING (eds.), «Galen's Method», 117-22. La traducció publicada per KÜHN comença: "Quum et tu me multoties, Hiero carissime, et alii quidam amici nunc hortentur sibi medendi methodum conscribere..."; i acaba: "... verum de medicamentorum copia dicere non est praesentis propositi, quare hic jam huic quoque libro finem imponamus".

86. IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, loc. cit., no l'identifica. Cfr. TK, col. 856 ("Medicina dividitur in duas partes id est theoreticam et practicam...").

87. "Ítem, altre libre de forma de full, scrit de mà, en paper, ligat ab pots cubertes de cuyro negre, ab platon, ab quatre gaffets, appellat *lo libre de Joannici de introduccions de l'art de Tegni*, de medicina. A Ramon Almet, ferraveller. .VIII. ss." (f. 43v). Sobre els ferrorellers, vegeu la nota 51.

88. Del text original llatí n'hi ha dues edicions: Gregor MAURACH, JOHANNICIUS, *Isagoge ad Technè Galieni*, dins «Sudhoffs Archiv», 62 (1978), 148-74 edició en base a deu mss. dels ss. XII-XIII, però sense utilitzar els dos testimonis més antics; i Diego GRACIA - José Luis VIDAL, *La Isagoge de Johannitius: introducción, edición, traducción y notas*, dins «Asclepio», 26-27 (1974-1975), 267-382 edició feta a partir dels impresos renaixentistes i sense cap verificació amb la tradició manuscrita. Vegeu Danielle JACQUART, *A l'aube de la Renaissance médicale des XIe-XIIe siècles: l'«Isagoge Johannitii» et son traducteur*, dins «Bibliothèque de l'École des Chartes», 144 (1986), 209-40; i JACQUART - MICHEAU, *La médecine arabe*, 100-02, 197, *passim*. Sobre l'*Articella*, vegeu fonamentalment Tiziana PESENTI, «*Articella» dagli incunaboli ai manoscritti: origini e vicende d'un titolo*, dins M. COCHETTI (ed.), «Mercurius in trivio: studi di bibliografia e di biblioteconomia per Alfredo Serrai nel 600 compleanno (20 novembre 1992)», Roma, 1993, 129-45; Cornelius O'BOYLE, *Thirteenth- and fourteenth-century copies of the «Ars medicine»: a checklist and contents descriptions of the manuscripts* [= «*Articella studies: texts and interpretation in medieval and renaissance medical teaching*», vol. 1], Cambridge-Barcelona, Wellcome Unit for the History of Medicine-CSIC 1998; i Jon ARRIZABALAGA, *The «Articella» in the early press, c. 1476-1534* [= «*Articella studies: texts and interpretation in medieval and renaissance medical teaching*», vol. 2], Cambridge-Barcelona, Wellcome Unit for the History of Medicine-CSIC 1998.

cirurgia que volgués familiaritzar-se amb la medicina universitària. El primer esment que tenim d'una traducció catalana de la *Isagoge* apareix a l'inventari del cirurgià de València Francesc Moliner, àlies *Metge*, de 1399; Moliner posseïa un exemplar de la *Isagoge* amb un comentari escolàstic, tot en vulgar, versió que no se'n ha conservat.⁸⁹ De la *Isagoge* en català en tenim dos manuscrits amb el text complet, un i altre de principis de la segona meitat del segle XV (París, Bibliothèque Nationale, esp. 508, ff. 1^a-10^b, a. 1473; i Roma, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 4797, ff. 25-52, c. 1466-1476).⁹⁰ Ara com ara, únicament se n'han identificat dues traduccions medievals al vulgar: la catalana i una d'anglesa.⁹¹ El volum descrit a l'ítem 48 de l'inventari de Joan Vicenç era miscel·lani, ja que l'acabament que se'n dona no coincideix amb cap dels manuscrits catalans ni de les edicions llatines de la *Isagoge*. Aquest últim text (potser un receptari), no el puc identificar.⁹²

Tractats de cirurgia, compendis medicopràctics, una introducció general a la medicina, i un regiment de sanitat: aquest últim gènere és el que ens descobreix l'ítem 52. Els regiments de sanitat eren manuals higienicopràctics, preventius i terapèutics, adreçats a garantir el manteniment de la salut individual (i, en alguns casos, col·lectiva). Fou un gènere d'una extraordinària difusió, que ben aviat transcendí els seus primers destinataris concrets per arribar, amb l'ajut de les traduccions vulgars, a una àmplia audiència. El seu públic natural fou el dels nobles i burgesos, abanderats socials de la nova valoració de la salut i la medicina, però els metges no deixaren de tenir-los en estima. Un dels més cèlebres, sens dubte el de més gran difusió

89. ARV, *Protocolos Notariales*, vol. 2643, 24-03-1399 a 14-06-1399, publicat parcialment (biblioteca) per MANDINGORRA LLAVATA, *Leer en la Valencia del Trescientos*, § 94, pp. 193-95 (cfr. CIFUENTES, *Translatar ciència*, 15, on cal corregir la data 1388 per 1399). Aquest exemplar començava: "Medecina és departida en dues parts, ço és, en teòrica e en pràctica...", i seguia així: "Lo metge, com entre tots los corsos lo cors humà, axí per pròpia enpressió..." Aquesta continuació, estranya al text original, sembla correspondre a una versió comentada anònima d'aquest (*Glose super Jobannitium in Ysagogis*), l'esmentada a TK 311 ("Cum inter omnia animalia humanum corpus...").

90. El ms. de París ha estat descrit per BOHIGAS, *Sobre manuscrits*, pp. 102-03; i BADIA, *Textos catalans tardomedievals*, 62-64. En aquest darrer treball se'n publica la primera partícula (50-56), i se'n reproduïx un facsímil del f. 1 (67). Cfr. JOANNICI, *Libre d'introduccions de l'art de Tegni i altres escrits semiològics*, ed. Lluís CIFUENTES, Barcelona, Barcino (Els Nostres Clàssics), en preparació.

91. La traducció anglesa es troba en la mateixa miscel·lània quirúrgica que conté els extractes del *De ingenio sanitatis* de Galè (ff. 1-9), descrita per GETZ, *The Method of Healing*, 154. Comença: "Medicyne is divided in two partys, that is theory and practys..."

92. El mss. catalans acaben: "... Cirurgia és dobla manera, ço és assaber, axí com carn, coltell tallar e constrènyer e coura, ho en os, axí com consoldar e junyir" (llició del de París). Els textos llatins editats afegeixen tot seguit un altre epígraf: "... De specierum cognitione. Specierum cognitio .V. modis fit: qualitatis, quantitatis, temporis, ordinis, boni malive discretio".

a la Corona d'Aragó, fou l'elaborat (c. 1308) per Arnau de Vilanova per a Jaume II (*Regimen sanitatis ad inclytum regem Aragonum*),⁹³ molt aviat traduït al català pel cirurgià del rei Berenguer Sarriera a instàncies de la reina Blanca (morta l'any 1310), i del qual se'n féu encara una nova traducció catalana resumida. D'una i altra versió se'n conserven manuscrits.⁹⁴ En un altre lloc he analitzat la difusió de les versions catalanes i el seu públic.⁹⁵ Joan Vicenç tenia un exemplar de la traducció de Sarriera, però sense el pròleg que aquest hi afegí.⁹⁶ Es tractava també d'un volum miscel·lani, l'últim text del qual (potser un escrit sobre els vents) tampoc no puc identificar. Sembla que el seu fill també el conservà (ítem 33).⁹⁷

El darrer llibre de Joan Vicenç (ítem 46) és aliè a la medicina, però no al seu marc, la filosofia natural aristotèlica. En llatí o en les seves traduccions a totes les llengües vulgars d'Occident, la *Consolatio Philosophiæ* de Boeci fou la via d'accés d'una gran majoria de la població (lletrada però no especialitzada) a la filosofia natural aristotèlica.⁹⁸ Aquest text fou traduït al català per fra Pere Sapllana (c. 1360), dedicant-lo a l'infant Jaume de Mallorca, aleshores presoner de Pere III, traducció que fou refosa per un anònim en el mateix segle XIV. Una nova versió al català fou feta per fra Pere Borró (c. 1360-1370). I poc més tard, vers 1390, fra Antoni Ginebreda revisà i completà la traducció original de Sapllana, versió que circulà en diverses variants, una de les quals arribà a imprimir-se (Lleida, Heinrich Botel),

93. Edició crítica del text original llatí a ARNAU DE VILANOVA, *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*, ed. GARCIA BALLESTER - McVAUGH, amb un ampli estudi introductor sobre aquest gènere mèdic a càrrec de GIL SOTRES *et al.*

94. La traducció de Sarriera es conserva als mss. de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1829, primera meitat del s. XV, i Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 10078, segona meitat del s. XIV, incomplet. La versió resumida és a Roma, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Barb. Lat. 311, ff. 5a-14a, c. 1445. Editades a ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes*, ed. Miquel BATLLORI, 2 vols., Barcelona, Barcino [= Els Nostres Clàssics, sèrie A, vols. 53 i 56] 1947, vol. 2 («Escrits mèdics») mss. de Madrid i Roma i Martí de RIQUER, *Un nuevo manuscrito con versiones catalanas de Arnau de Vilanova*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 22 (1949), 1-20 ms. de Barcelona, trobat posteriorment.

95. CIFUENTES, *Vernacularization*.

96. L'incipit llatí fa així: "Prima pars vel consideracio sanitatis conservande pertinet aeris electioni..." (cfr. TK, col. 1095, i ed. GARCIA BALLESTER - McVAUGH - GIL SOTRES - PANIAGUA) El pròleg de Sarriera, prescindint de la rúbrica inicial, comença: "Con Déus tot-poderós, ple de misericòrdia, aja creat l'om..." (ed. BATLLORI).

97. "Ítem, altre libre de forma de full, escrit en paper, de ploma, ligat ab pots cubertes de cuyro negre, ab dos gaffets e .V. bolles, appellat Regiment de sanitat. Al canonge Borda. .V. ss." (f. 44). A l'inventari de Joan Vicenç es diu cobert de cuir "burell", però corregint "negre".

98. Edició del text llatí a ANICHI MANLII SEVERINI BOETHII *Philosophiæ Consolatio*, ed. Ludwig BIELER, Turnhout, Brepols [= Corpus Christianorum, Series Latina, 94] 1984. Sobre les traduccions vulgars, vegeu Alistair J. MINNIS (ed.), *The medieval Boethius: studies in the vernacular translations of «De Consolatione Philosophiæ»*, Cambridge, Brewer 1987.

1489).⁹⁹ Aquestes versions catalanes foren base de dues de les traduccions castellanes d'aquesta obra. Joan Vicenç tenia un exemplar de la refosa anònima de la traducció de Sapllana,¹⁰⁰ que no identifico a la biblioteca del seu fill Miquel Climent.

L'excepcionalitat d'aquesta biblioteca es fa palesa si la comparem amb les d'altres barbers i barbers-cirurgians que coneixem de la mateixa època. En la taula que acompanya aquestes línies, per a l'elaboració de la qual he prescindit dels cirurgians que no puc documentar com a barbers, he marcat amb un asterisc els llibres que eren indubtablement en català; quant als altres, tot i que en la majoria dels casos també podem tenir-ne la sospita, el document no ho especifica. Malgrat aquest caràcter incomplet de la informació, podem comprovar la importància de la llengua vulgar com a via d'accés a uns coneixements mèdics i quirúrgics més i més valorats entre aquest col·lectiu de pràctics.¹⁰¹

99. Manuscrits en català conservats a Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Ripoll 113, ff. 65a-69vb, últim terç del s. XIV (fragment de la refosa anònima de la versió Sapllana); Barcelona, Biblioteca Universitària, ms. 77, segon terç del s. XV (primera variant de la versió Ginebreda); Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 68, segon terç del s. XV (tercera variant de la versió Ginebreda); Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 18396, segon terç del s. XV (ídem); París, Bibliothèque Nationale, ms. esp. 474, primer quart del s. XV (quarta variant de la versió Ginebreda); Sevilla, Biblioteca Colombina, ms. 5-5-26, ff. 121-132a, segona meitat del s. XIV (versió Ginebreda); Berkeley, The Bancroft Library, ms. 160, c. 1470-1480 (ídem); Cervera, Arxiu Històric Comarcal, ms. 1, s. XIV (ídem); i Avinyó, Archives Départementales, amb un petit fragment. L'incunable, a Madrid, Biblioteca Nacional, I-1280/2 (segona variant de la versió Ginebreda); cfr. AGUILÓ I FUSTER, *Catálogo*, 477, § 1868. Ha estat editat per Pròsper de BOFARULL I MASCARÓ (ed.), *Boecio*, dins IDEM (ed.), «CODOIN», vol. 13 («Documentos literarios en antigua lengua catalana, siglos XIV y XV»), Barcelona, Impr. del Archivo 1857, 395-413 (fragment de l'ACA); i Bartomeu MUNTANER i Àngel AGUILÓ (eds.), *Libre de Consolació de Philosophia, lo qual féu en latí lo gloriós doctor Boeci, transladat en romanç catalanesch...*, Barcelona, Impr. Verdager [= Biblioteca Catalana de D. Marian Aguiló] 1873 (ms. de la Universitària de Barcelona). Un estudi de la difusió ibèrica de la *Consolació*, particularment en català, amb una acurada classificació dels mss. i dels esments, a Jaume RIERA I SANS, *Sobre la difusió hispànica de la «Consolació» de Boeci*, dins «El Crotalón: Anuario de Filología Española», 1 (1984), 297-327. Vegeu també Dietrich BRIESEMEISTER, *The «Consolatio Philosophiae» of Boetius in medieval Spain*, dins «Journal of the Warburg and Courtauld Institutes», 53 (1990), 61-70; i MINNIS (ed.), *The medieval Boethius*, 63-88.

100. L'únic ms. català que la conserva (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Ripoll 113) és incomplet. Però ens n'ha pervingut una traducció castellana íntegra (Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 10193, elaborada a Alcanyís l'any 1436 per al rei de Navarra, el futur rei Joan II d'Aragó). El primer capítol comença: «A mayor e más perfecta declaración del dicho libro es cosa notadora que Boecio fue varón...»; i el text acaba: «... al qual sea dado loor e honor e gloria e gracias e loores por lo pasado e por agora por todos tienpos yn secula seculorum amen». Cfr. RIERA I SANS, *La difusió hispànica*, 302-05, que en dona l'exemplar de Joan Vicenç com a únic testimoni en català.

101. Fonts: (1383) HILLGARTH, *Readers and books*, § 113; (1420) JUNYENT I SUBIRÀ, *Repertorio de noticias*, § 31, 109, 235, 239 i 261; (1428) *ibid.*, § 5, 46 i 260; (1430) *ibid.*,

Els llibres mèdics dels barbers-cirurgians catalans a finals de l'Edat Mitjana			
nom	data	ciutat	llibres (* = exemplar en català)
Guillem Ponç	1383	Mallorca	Teodoric, <i>Cirurgia</i> ; receptari; Pere d'Espanya, <i>Tresor de pobres</i>
Joan Noguer	1420	Vic	Chauliac, <i>Cirurgia</i> *; Lanfranc, <i>Cirurgia</i> *; Chauliac, <i>Antidotari</i> *
Pere Bossegós	1428	Vic	Lanfranc, <i>Cirurgia</i> *
Jaume Mercadal	1430	Vic	Teodoric, <i>Cirurgia</i> *
Daniel	1432	Barcelona	Teodoric, <i>Cirurgia</i> ; Roger, <i>Cirurgia</i> , amb glosses dels Quatre Mestres; Plateari, <i>Medicina</i> ; receptari
Lleonís Mestre	1437	Barcelona	Plateari, <i>Practica breu</i> *; Salicet, <i>Cirurgia</i> *; Chauliac, <i>Cirurgia</i> *; Teodoric, <i>Cirurgia</i> *; Nicolau, <i>Antidotari</i> *
Andreu Catany	1437	Mallorca	1 llibre “de son art”
Joan Bassa	1438	Manresa	7 llibres que “diu-se són de medicina”
Nicolau Martí	1439	València	1 llibre “de cilurgia, nou”; Lanfranc, <i>Cirurgia</i> ; Chauliac, <i>Cirurgia</i> ; Salicet, <i>Cirurgia</i> ; Lanfranc, <i>Cirurgia petita</i> (“Lanfranquina”)
Ramon de Lanant	1439	Barcelona	Teodoric, <i>Cirurgia</i> ; Pere d'Espanya, <i>Tresor de pobres</i> ; Arnau de Vilanova, <i>Regiment de sanitat</i> ?; 7+ llibres “de medecina e per lo art de barber”
Pere Burgués	1450	Barcelona	Lanfranc, <i>Cirurgia</i>
Joan Vicenç	1464	Barcelona	Bru, <i>Cirurgia</i> *; Salicet, <i>Cirurgia</i> *; Lanfranc, <i>Cirurgia</i> *; Gordó, <i>Pràctica</i> *; Avicenna, <i>Cànon</i> (IV)*; Rasís, <i>Almansor</i> *; Roger Baron, <i>Pràctica</i> *; Galè, <i>Enginy de sanitat</i> *; Joannici, <i>Introduccions de l'art de Tegni</i> *; Arnau de Vilanova, <i>Regiment de sanitat</i> *
Miquel Domenge	1479	València	Chauliac, <i>Cirurgia</i> *, ms.; receptaris*; mestre Joan, <i>Tròtula</i> *; llunari*, ms.; text de medicina*, ms.; text d'astronomia/astrologia*, ms.
Joan Soler	1504	Mallorca	Chauliac, <i>Cirurgia</i> *, ms.; Argelata, <i>Cirurgia</i> *, imp.; Chauliac, <i>Cirurgia</i> *, ms.; 1 llibre ms. “de sirurgia”

5. *Nota final*

He remarcat ja el caràcter extraordinari de la font. Les descripcions àmplies i acurades (de llibres, de documents, de draps i taules figurades) ens proporcionen un cabal d'informació que no sempre ens ofereixen la majoria dels inventaris conservats. Per altra banda, l'existència del que avui anomenaríem “deute públic” en el segle XV permet una panoràmica sobre el patrimoni del difunt que sovint és impensable, amb aquest detall, en inventaris anteriors. Tot plegat (patrimoni, obrador i biblioteca) ens dibuixa el cas d'un barber que no hem de creure molt excepcional en el context catalanoaragonès de la segona meitat del segle XV, ni tampoc en l'àmbit de l'Europa llatina coetània, sobretot a l'àrea del Mediterrani occidental.¹⁰² Uns barbers en la pràctica dels quals tenia cada vegada més pes la cirurgia, i que es feien dir “barbers-cirurgians” i fins i tot directament “cirurgians”, tot palesant la seva promoció intel·lectual i social. Aquesta promoció es fonamentà sobre dos pilars: per una banda, la presència de nous valors en la societat urbana baixmedieval, amb la valoració social positiva del treball fet amb les mans; per l'altra, el descobriment, a nivell personal, de la capacitat de transformació que implica el coneixement i el saber, del tot impossible si la societat no valorés positivament el saber, en aquest cas el saber mèdic i quirúrgic. Només així s'explica que els barbers i els barbers-cirurgians es llancesin a llegir i a posseir llibres, l'elevat preu dels quals evidència a bastament aquella valoració social positiva del saber. El saber és una via d'introducció en graons més alts del propi ofici, en sectors més benestants de la classe social i, en última instància, en la dinàmica del poder. Així pot observar-se en els Vicenç, pare i fill, fins que aquest darrer, ja cirurgià, fou promogut a conseller de Barcelona, feliç i lògica culminació d'una dinàmica que havia iniciat el pare barber-cirurgià.¹⁰³

251; (1432) AHCB, Arxiu Notarial, I.6, s. núm.; (1437a) ROCA, *Un cirurgià-barber*, 159-60; (1437b) HILLGARTH, *Readers and books*, § 201; (1438) TORRAS I SERRA, *Inventari*, 283; (1439a) FERRER GIMENO, *La lectura en València*, § 24; (1439b) AHCB, Arxiu Notarial, I.7, s. núm.; (1450) AHCB, Arxiu Notarial, I.9, s. núm.; (1464) IGLESIAS I FONSECA, *Llibres i lectors*, § 295; (1479) MADURELL I MARIMON - RUBIÓ I BALAGUER, *Documentos para la historia de la imprenta*, § 7; (1504) HILLGARTH, *Readers and books*, § 476.

102. Vegeu, per exemple, el cas de França, exposat a Danielle JACQUART, *Le milieu médical en France du XIIe au XVe siècle*, Ginebra-París, Droz-Champion 1981, 280-84 (es contraposa aquest model, més freqüent a mesura que avança el segle XV, particularment a Occitània, al vigent a París, on els cirurgians s'oposaren amb força a l'emergència dels barbers); i el cas de Florència, a Katharine PARK, *Doctors and medicine in early renaissance Florence*, Princeton, Princeton University Press 1985, 175 (tot i que els barbers són marginats d'aquest estudi, en comentar els casos d'emergència socioprofessional esmenta el d'un fill de barber esdevingut metge).

103. Sobre la valoració del saber en general en la societat medieval, vegeu els clàssics treballs d'Alexander MURRAY, *Reason and society in the Middle Ages*, Oxford, Oxford University Press 1978 [trad. esp.: Madrid, Taurus 1982]; Juan Antonio MARAVALL, *La concepción*

La consciència de la valoració positiva del treball fet amb les mans (el que és la cirurgia en la medicina), amb la seva consegüent repercussió econòmica, fou expressada per molts des de finals del segle XII i tot al llarg del segle XIII, però va ser molt ben formulada i convertida en doctrina per Henri de Mondeville en el seu tractat de cirurgia, escrit a principis del segle XIV.¹⁰⁴ El que promocionava socialment (i econòmicament) era la cirurgia fonamentada en una medicina ben arrelada en la filosofia natural. Una medicina concebuda no com a reflexió i coneixement dels problemes sobre la salut i la malaltia (actitud pròpia d'un intel·lectual no mèdic, com ara Boeci o Tomàs d'Aquino), sinó com a activitat adreçada a mantenir la salut i a guarir la malaltia (la pròpia d'un metge pràctic o d'un cirurgià o barber que s'embrutava les mans amb la sang i que era amb elles que premia la llanceta per a tallar i sagnar).¹⁰⁵

El 1505, pocs anys després de la mort de Miquel Climent Vicenç (1502), el cirurgià de Barcelona Narcís Solà que, a més, ja era batxiller en arts i en medicina, prengué la determinació de traduir al català la *Chirurgia parva* que circulava a nom de Guiu de Chauliac, «ensemps ab algunes addicions doctorals e científiques» seves. Al text, que fou imprès a Barcelona l'any 1508, Solà hi afegí un postfaci en el qual afirmava amb claredat que la seva traducció:

«sols és per donar algun lum als hòmens laychs de bon ingeni practicants en l'art de la cirurgia, la qual vuy en dia és totalment en mans de persones layques les quals crech per a mi, après de ésser-los manifestat ab termes laychs e clars lo que per termes letinats e scurs scrit stava, poran acabar moltes e bones operacions en dita art. Les quals operacions entre les arts mequàniques cituades són stades per Aristòtil, la qual cosa a mi no poch ànimo me à donat en arromçar dita obra, com sien alguns hòmens de tant bon ingeni e indústria que no affreturen per ésser bons cirurgians sinó de haver los libres en vulgar e térmens

del saber en una societat tradicional, dins IDEM, «Estudios de historia del pensamiento español: Edad Media (serie primera)», Madrid, Ed. Cultura Hipánica 1967, 201-59; i IDEM, *Los «hombres de saber» o letrados y la formación de su conciencia estamental*, a *ibidem*, 345-80.

104. Vegeu Luis GARCIA BALLESTER, *Medical ethics in transition in the Latin medicine of the thirteenth and fourteenth centuries: new perspectives on the physician-patient relationship and the doctor's fee*, dins «Clio Medica», 24 [= Andrew WEAR - Johanna GEYER-KORDESCH - Roger FRENCH (eds.), «Doctors and ethics: the earlier historical setting of professional ethics»] (1993), 38-71, a 40; Samuel S. KOTTEK i Luis GARCIA BALLESTER (eds.), *Medicine and medical ethics in medieval and early modern Spain: an intercultural approach*, Jerusalem, The Magnes Press-The Hebrew University 1996; McVAUGH, *Medicine before the plague*, 113-14, 172-73, *passim*; i Danielle JACQUART, *La médecine médiévale dans le cadre parisien, XIVe-XVe siècle*, París, Fayard 1998, cap. I. Una visió parcial de l'obra de Mondeville a Marie-Christine POUCHELLE, *Corps et chirurgie à l'apogée du Moyen Age: savoir et imaginaire du corps chez Henri de Mondeville, chirurgien de Philippe le Bel*, París, Flammarion 1983.

105. Luis GARCIA BALLESTER, *The construction of a new form of learning and practicing medicine in medieval Latin Europe*, dins «Science in Context», 8 (1995), 75-102.

laychs per haver complida notícia de les intencions dels antics, los quals són stats exemple, lum e carrera del nostre ben obrar...»¹⁰⁶

La traducció de Narcís Solà s'inscriu en el moviment de la transició del segle XV al XVI de dotar d'instruments intel·lectuals i tècnics adients (guies) els cirurgians "romanistes", aquí anomenats "laychs", per oposició als "l·latínistes", amb formació universitària. La demanda de llibres tècnics en català devia ser suficient aleshores, tal com declara aquí el traductor i es demostra amb l'edició de l'obra i també, entre d'altres, amb la de la *Cirurgia* de Pere d'Argelata (Perpinyà, Joan Rosembach, 1503), traduïda pel mateix Solà poc abans.¹⁰⁷ La valoració positiva de les arts mecàniques, que Solà recolza amb l'esment d'Aristòtil, palesa una actitud diferent de la dels homes del pas del segle XIII al XIV per als quals era calenta encara la polèmica *ars mechanica-ars liberalis-scientia* i la cirurgia, en fonamentar-se en la filosofia natural, era tan *scientia* com la medicina. Ara es dona una relectura del concepte *ars mechanica* i una afirmació del seu propi valor, juntament amb el desig de connectar amb la tradició tècnica més exigent, la dels "antics", per tal que ells siguin "lum" de l'"obrar". Ja no cal que sigui Jesucrist qui, com a "maestre sobiran de la art de cyrurgia", amb el seu guarir amb les mans, tal com argumentaven Teodoric i Mondeville, honori la tasca del cirurgià.

Criteris d'edició

L'inventari de Joan Vicenç es conserva en dos plec de paper de 2 × 2 folis cadascun, de 220 × 310 mm., cosits ensem, més un full solt (ff. 5* i 6*) situat entre un i altre plec, de les mateixes mesures. No està foliat ni paginat. El paper té quatre marques d'aigua diferents: (1, f. 2) un carro, amb una creu els braços horitzontals de la qual estan acabats en sengles rodes amb creus inscrites, el braç inferior acabat en un triangle amb una creu inscrita, i el superior amb una corona de tres puntes sobre la qual hi ha un món i sobre aquest una creu; (2, f. 4) una corona de tres puntes en forma

de flors de lis, tota ella travessada per una asta vertical que sobresurt sobre la punta central i acaba en creu; (3, f. 6*) un altre carro, amb una creu amb els braços horitzontals com l'anterior, el braç inferior acabat en triangle invertit i travessat per l'asta de la creu, i el superior en una mena de forca de tres puntes; i (4, ff. 7 i 9) una mà enguantada amb els dits avall dels quals en surt una flor o estel. Totes elles foren molt corrents a la segona meitat del segle XV.

No sabem quin notari autenticà el document. El seu nom no apareix enlloc. Com he dit abans, fou elaborat per Miquel Climent Vicenç, cirurgià, fill i hereu universal del difunt. En foren testimonis els blanquers Jaume Sorts i Jaume Andreu Sorts, i l'escrivà Bartomeu Llopis (o López), potser oriünd de Castella. Aquest no és qualificat de *civis* com els altres sinó tan sols com a *habitor Barchinone*, indicant que encara no havia obtingut carta de ciutadanatge.

La versió que ens n'ha pervingut fou escrita per dues mans prou acurades, tot i que hi ha un bon nombre de correccions a causa dels errors comesos en copiar d'un original. El full o bifoli solt, que conté una part d'inventari datada el dimarts 3 d'abril de 1464, és escrit per una mà diferent de la resta (la mateixa que va escriure el títol del f. 1) i amb una tinta més negra. No obstant això, les taques d'humitat, els senyals deixats pels corcs coincidents amb els que hi ha a la resta del document i el seu contingut, indiquen que pertany a aquest mateix inventari i no a cap altre. En efecte, aquest bifoli conté un incís en la descripció dels béns que hi havia a la cambra major, indicant els que foren trobats dins d'una caixa on hi havia els objectes més valuosos. És per aquest caràcter d'incís datat que, en la transcripció, he optat per col·locar el seu contingut en el lloc que cronològicament i temàticament li correspon.

El text de l'inventari està molt clarament organitzat, amb rúbriques per cada data i part de la casa, i entrant cada ítem en línia independent, tal com ho he reproduït en la transcripció. He seguit les normes de transcripció habituals, i únicament he intervingut en el text per regularitzar en -a i -o les terminacions d'algunes paraules que semblen acabar en -e, atribuint aquestes formes a la fluïdesa de la cal·ligrafia; aquests casos els he marcat en cursiva (aygua, cuyro, etc.)

106. *Pràctica o repertori utilíssim de cirurgia fet e ordonat per lo reverent mestre Guido de Chauliac, ensemps ab algunes utilíssimes addicions*, Barcelona, Joan Rosembach i Carles Amorós, 1508, f. 24 (exemplar únic a la biblioteca de la Hispanic Society of America de Nova York). Cfr. Lluís CIFUENTES, *Una traducció catalana desconeguda de la «Chirurgia parva» atribuïda a Gnuu de Chauliac (Barcelona, 1505)*, en preparació. Fins ara hom l'havia tingut per una nova traducció de la *Chirurgia magna* de Chauliac (vegeu CIFUENTES, *Transllatar ciència*, 39). Tinc prevista l'edició d'aquest text.

107. Exemplars a Barcelona (Biblioteca de Catalunya i Fundació Uriach), Londres (British Library) i París (Bibliothèque Nationale). Cfr. AGUILÓ I FUSTER, *Catálogo*, 492, § 1927; i CIFUENTES, *Transllatar ciència*, 40.

{TEXT}

[f. 1r] Inventarium factum de bonis que fuerunt venerabilis Johannis Vincencii, quondam, chirurgici, civis Barchinone, factum per Michælem Climentem Vincencii, filium et heredem suum universalem.^a

Die mercurii, .XXII^a. mensis ffebroarii,
anno a nativitate Domini .M^o.CCCC^o.LXIII°.

Primo tot aquell alberch de abís fins al cel,
dins lo^b qual alberch foren atrobades les robes e béns següents,
ço és, dins lo^c obrador de la dita casa:

[1]. Primo, un bastiment de fust gornit ab gaffes de ferro, lo qual servia per parar les cortines del dit obrador.

[2]. Ítem, dues cortines e dos cortinons d'estamenya, los quals solien ésser vermells e après <la> mort del dit defunct són stades tanyides de negra oldonàs, e dues vergues de ferro per parar les dites cortines.

[3]. Ítem, nou cadires de fust unites, de diverses faysons.

[4]. Ítem, dos banchs larchs de quatre petges.

[5]. Ítem, dotza scalfadós cogomàs^d de coure o de aram entre bons e sutills.

[6]. Ítem, dues olles de aram ab lurs cubertoires, les quals staven encastades en los fogons del dit obrador, e una tasseta de aram per traure aygua de les dites olles.

[7]. Ítem, un^e drap de pinzell, de larch de deu palms o entorn e de ampla de sinch palms, lo qual és pintat del Pater Noster, figurat, gornit de fusta, antich.

[8]. Ítem, dos miralls, ço és, la hu gran, deorat (*sic*) e pintat en lo senyal del dit defunt, e l'altre menor del propdit, ab lurs lunes.

[9]. Ítem, una taula de fust, en la qual stà pintada la notomia en signes e altres coses, e escrita de les coses necessàries he pertinents a la dita notomia.

[10]. Ítem, un canalobre petit de lautó de sis branques, abte per star pengat, de pocha valor. [f. 1v]

[11]. Ítem, una post pocha de fust, ab guardapols, en la qual ha una^f pedra gran de oli gornida de lautó abta per afilar^g rahors, ab son didal de vidre.

[12]. Ítem, nou bassins de lautó.

[13]. Ítem, tres draps de pinzell, ço és, un pintat de sent Cosme e sent Damià qui seuen en una cadira, ab sos guardapolsos —ha de larch entorn sis palms e de ampla

a. *Al man saec XV add in marg sup sin.*

b. *Add int lin.*

c. *Seq alberch d canc.*

d. *Seq pater n canc.* e. *Add int lin.*

f. *Add int lin.* g. *Afoliar corr afilar.*

1. De cuina. "Cogomar" = pot o altre atuell de cuina, der. del llat. *cucuma*, "pot de cuina". Cfr. DCVB, s. v. cogomar.

sinch palms; e l'altre —de la amplària e largària propdita— pintat del somni de Paris; e l'altre —menor dels propdits— pintat de tres dones qui stan ab un bany. Ab lur bastiment de fust.

[14]. Ítem, una stora de paret,^a streta, de obra de València; ha de larch entorn dues canes. E dues claviles de fust.

[15]. Ítem, una post de roua de Flandes, ab son guardapols, abte per tenir pintes e miralls, ab sis miralls ab mànechs.

[16]. Ítem, onza banquetes de fusts, abtes per tenir los peus, e una enclusa de ferro ab son peu.

[17]. Ítem, dues mol·les de pedra, abtes per smolar rahors, ab lurs bassis de pedra, les quals moles staven encastades al cantó del dit alberch. Ab lurs bastiments de fust e lurs tancadures.

[18]. Ítem, un godondart² antich e dues astes de lançes.

En lo pati del pou contiguu al dit obrador:

[19]. Primo, dues gerras de terra, grans, per tenir lexiu.

[20]. Ítem, unes corriol·les de pou, ab gorniment de ferro sutil, ab un poal de coure ab sa cadena de ferro e corda d'espart.

[21]. Ítem, un banch curt que servia a ffregar los dits bacins.

[22]. Ítem, set canalobres de fust maneschs,³ qui servien en lo dit obrador.

Ítem, en lo celler contiguu al dit obrador:

[23]. Primo, una bóta de quatre somades, buyda.

[24]. Ítem, quatre mitges bótes, les tres buydes e la huna miga somada o entorn de grech.

[25]. Ítem, una cortarol·la⁵ buyda, soçill, e tres barrills de fust.

[26]. Ítem, un fogó de aram, juyesch,⁶ ab son cubertor de aram, abte per scalfar los draps, ab son banch ab bastiment de fust.

Ítem, en la stable del dit alberch,
contigua al dit seller: [f. 2r]

[27]. Primo, una somera sardescha⁷ de temps de vuyt anys.

a. *Seq ab canc.*

2. Var. de "golondart", llança curta, un poc més llarga que la javalina. Cfr. DCVB, s. v. golondart.

3. Que es poden fer anar amb una mà, manejables. Cfr. DCVB, s. v. manesch.

4. Cfr. DCVB, s. v. grec.

5. No recollit pel DCVB. Probablement derivat de quartera.

6. No recollit pel DCVB. Probablement derivat de jueu, i una mena de termos conegut també com "fogó de jueus".

7. De l'illa de Sardenya. Cfr. DCVB, s. v. sardesc.

- [28]. Ítem, una scala de fust, arborega,⁸ de .XI. scalons.
 [29]. Ítem, .XXV. quintàs, o entorn, de lenya, entre de alzina e arbòs.
 [30]. Ítem, una pica de pedra rodona, qui servex ab (*sic*) fer lexui, ab son banch gros.
 [31]. Ítem, un càvech de ferro e un bací de lautó sclafat.
 [32]. Ítem, tres barralls de vidra cerpellats de palma, la hu de capacitat de quatre quortes, l'altre dos hi mig, l'altre hu e mig.

Ítem, en lo pastador del dit alberch:

- [33]. Primo, una pastera de fust d'àlber ab sòl de noguer, ab sos petges o bastiment de fusta, ab sa rahora e scombreta e servidor.
 [34]. Ítem, dos sadassos ab tel·les de sada (*sic*).
 [35]. Ítem, vuyt barrills de fust deffonats a la hun cap, los huns majors que altres, los quals servien a tenir farina, segó e sendra.
 [36]. Ítem, tres posts abtes per portar pa al forn e una fanyadora petita.
 [37]. Ítem, dues sanallas de palmes e un libant d'espert prim, nou.
 [38]. Ítem, una^a concha de aram migensera, sens peus.
 [39]. Ítem, dues tel·les de pastar, sutills, e tres flassadetes o borraces abtes per cobrir lo pa e una garnatxa de canamàs qui servia a pestar farina.
 [40]. Ítem, una premsa de fust migensera qui servia per prensar la roba de l'obrador.

Ítem, en lo scriptori de la dita casa:

- [41]. Primo, un taulell petit de fust ab quatre petges, cubert de tela verda.
 [42]. Ítem, dos feristolls o posts de tenir llibres, la una migensera e l'altra petita.
 [43]. Ítem, un libre scrit en paper de forma de full de la mà major, scrit en coronells, ab posts de fust cubertes de cuyro negre, ab sinch boles fetes a manera de roses, ab quatre gaffets, los dos dels quals eran trancats, apellat *Bernat Gordó*. E comença en lo vermell: «Comença lo *Libre de medecina de mestra Bernat Gordó*». E fenex: «e sens ella no és res fet, e Libell de graduació». Lo qual libre vertaderament és del discret En Noffre Moradell, cirurgià, ciutadà de Barcelona, e lo qual lo dit defunct pare meu tenia <a> penyora per deu florins, los quals gran temps ha havia prestats al dit Moradell. [f. 2v]
 [44]. Ítem, un altre libre de la forma del dit, scrit en paper e sisternat de pregamins, a coronells, ab posts de fust e cubertes de cuyro negre, ab bolles e cantoneres de lautó, ab quatre gaffets, apellat *Lo Quart de Vicenna*. E comença en la primera carta, no comptant emperò la rúbrica del dit libre, ço és, en lo vermell: «Comença lo *Libre quart, de les malalties particul-lars*» et cetera. E fenex: «e posa sobre aquella après, e en la fi sua, emplaustre besilicon». Lo qual libre vertaderament era del discret En Melchior Rotlan, quondam, cirurgià, ciutadà de Barcelona, e lo qual lo dit defunct pare meu tenia <a> penyora per .XII. lliures <e> .XIII. sous que havia prestades al dit Melchior Rotlan.

a. *Seq de canç.*

b. *Seq emplast canç.*

8. Escala de fusta, probablement sense peu, dita també de gat. Cfr. DCVB, s. v. escala, I.2.

[45]. Ítem, un altre libre apellat *Almensor*, scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab posts de fust e cubertes de cuyro vermell, ab un gaffet. E comença en lo vermell: «Ab la gràcia de Déu totpoderós» et cetera. E fenex: «e les mals dites ab humilitat sien represes. Deo gracias. Amen». Lo qual libre vertaderament és d'En Johan Laneres, barber, malorquí, e lo qual lo dit defunct pare meu tenia <a> penyora per certa quantitat que prestà al dit Laneres.

[46]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab posts de fust cubertes de cuyro vermell, ab dos gaffets, apellat *Boeci, De consolació*. E comença en lo negra: «A major e pus perfeta declaració» et cetera. E fenex: «al qual sie donada honor, laor, e glòria e benedicció per tostemps, in secula seculorum. Amen».

[47]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab posts de fust cubertes de cuyro vermell, ab bolles e dos gaffets, apellat *Bru de Emgabonensis (sic)*. E comença: «Pregat m'as ja ha gran temps» et cetera. E fenex: «Déus totpoderós t'espert en la sua gràcia e te aduga a la millor via. Amén».

[48]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab posts de fust cubertes de cuyro negra, ab quatre gaffets e bolles, apellat *Johannisi, De medecina*. E comença en lo negra: «Medecina se departex en dues maneres» et cetera. E fenex: «per contrari ha acostumat de exir».

[49]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab posts de fust ab cubertes de cuyro negra, ab dos gaffets e bolles, apellat *De la cirurgia, segons mestre Guillem de Salicet*. E comença en lo negra: «Lo prepòsit és bo a tu edificar de la operació manual» et cetera. E fenex: «lo qual sia bene-t, in secula seculorum».

[50]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab posts de fust cubertes de cuyro negra, ab quatre gaffets e sinch bolles, apellat *Alanfranch, De cirurgia*. E comença: «Déus molt gloriós e deffenedor dels sperants» et cetera. E fanex: «aquell qui viu e mana e regna per tostemps, in secula seculorum». [f. 3r]

[51]. Ítem, un altre libre scrit en paper de forma major, scrit a coronells, ab posts de fust cubertes de cuyro vermell, ab quinze bolles petites en cascuna post, ab quatre gaffets, apellat *La Pràtica de Roger de medecina e sirurgia*. E comença en lo negra: «Segons voll Gostantí,^c dolor de cap moltes vegades» et cetera. E fenex: «al temps que li deu venir e no pot». E més avant hi ha en lo dit libre alguns *tractes de erbas e sinònymes* e alguns *tractats del compte de la luna*.

[52]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, sisternat de pregamins, ab posts de fust cubertes de cuyro^d burell, ab bolles e dos gaffets, apellat *Lo Regiment de sanitat segons mestre Arnau de Vilanova*. E comença en lo negra: «La primera consideració o partida de conservar sanitat pertany a la alecció (*sic*) de l'air» et cetera. E fenex: «aquell qui senyorega en tot lo món és dit una senyoria en Septentria».

[53]. Ítem, un altre libre no co<e>rnat, scrit en paper de la forma major, a coronells, apellat *La Cirurgia de mestre Guillem de Salicet*, lo qual és complit segons l'altre demunt designat.

[54]. Ítem, un altre libre scrit en paper, a coronells, de forma comuna, ab cubertes engratades (*sic*) cubertes de cuyro vernell (*sic*), ab dues bagues e dos botons, apellat *Libre de engiyn de sanitat de Galièn*. E comença en lo negra: «Però molt car, per tu e per

a. *Seq et mis canç.*

b. *Seq a coronells canç.* c. Costantí *corr* Gostantí.

d. *Seq negra ab bolles canç.*

molts altres pregat». E fenex: «en lo libre de simples medecines». En lo qual libre ha un altre tractat de *Johannisi* ja demunt designat.

[55]. Ítem, un canalobre petit de una canella e un tinter de plom e un bar<r>ellet de tinta.

[56]. Ítem, un retaulet petit, pintat de la salutació de Nostra Dona.

Ítem, en lo manjador del dit alberch:

[57]. Primo, tres taules de fust plagadisses, ab sos petges, la una de fust d'àlber, l'altra de xiprer, e l'altra, menor de les dites, de roure de Flandes.

[58]. Ítem, dos banchs, ço és, un larch, de fust d'àlber, e un altre curt, de pi, ab quatre peus.

[59]. Ítem, tres scambells de fust d'àlber, sutills.

[60]. Ítem, un bancal de fust d'àlber de tres cases, pintat, antich, en la una de les quals cases havia una tassa poch de coure abte per a fer algüents, e un picaroll de coure trencat, e una sort de pedassos qui servien per lo obrador.

[61]. Ítem, en la altra casa del dit bancal havia entorn un quartà e mig de lenties e ciurons.

[62]. Ítem, en la altra casa, havia entorn {...}^a de avallanes e nous. [f. 3v]

[63]. Ítem, un drap de pinzell, pintat d'esbatiment de cassa, fumat e antich.

[64]. Ítem, un tros de tel·la groga pintat de ^bnegre, de arbres e alguns bestions, qui stava dejús lo dit drap.

[65]. Ítem, un lancer de fust d'àlber, groch, e sis lançes.

[66]. Ítem, quatre pavessos petits, la hu molt antich e los tres pi<n>tats en lo senyal del dit defunct.

[67]. Ítem, tres ballestes de fust, dos martinets e un carcax.

[68]. Ítem, dos retauls pintats en drap antich, la hu pintat de fina mà de la istòria de Nostre Senyor e l'altre de sent Christòfol, de poch valor, ab los guardapolls.

[69]. Ítem, un canalobre gran de leutó ab sis branques, abte per star pengat.

[70]. Ítem, una garba de ganivetes en què ha dues ganivetes, un ganivet e una forqueta ab sa beyna de cuyro vert.

[71]. Ítem, dos siris sencers de serra (*sic*) groga, e dos trossos, tot vell.

[72]. Ítem, una stora d'espert, sutill, que servia a tenir los peus.

Ítem, en lo rebost contiguu al dit manjador:

[73]. Primo, trobe tres gerras^c de terra olieres, les dues plenes d'oli e la altre buyda.

[74]. Ítem, una fusera de fust d'àlber.

[75]. Ítem, tres àspies e un vantall de palma.

[76]. Ítem, sis ampolles e quatre brocalls, tots de vidre, entre grans e poch.

[77]. Ítem, dues setres d'estany.

a. *Vaccat*.

b. *Seq arb canc*.

c. *Seq olieres canc*.

Ítem,^a en un pesatge qui és contiguu al dit manjador:

[78]. Primo, tres càneters de coure de ^buna ança e un broch cascú, la hu migenser, l'altre poch, l'altre pus poch.

[79]. Ítem, una gran pollera de jonchs qui servia per exugar la roba de l'obrador.

[80]. Ítem, una (*sic*) canolobre de ferro de una verga.

[81]. Ítem, una librella e un abeurador de coloms, de terra.

Ítem, en la cuyna contigua al dit pesatge:

[82]. Primo, un bancal de dues cases e una^c caxa, sutill tot, per metra vitualla de la cuyna. [f. 4r]

[83]. Ítem,^d quatre calderes de aram, ço és, una gran e dues migenseres e una petita, ab lurs nances^e de ferro.

[84]. Ítem, dos bugaders de terra per fer bugada.

[85]. Ítem, sinch olles de coure, de les quals n'i ha una qui és pròpiament d'En Baltasar Juyà —stà <a> penyora per certa quantitat.

[86]. Ítem,^e una altra olla de coure, trencada, la qual no és per servir.

[87]. Ítem,^e tres morters de pedra, dels quals n'i ha hu trencat.

[88]. Ítem,^f quatre olles de terra senseres e sinch trencades.

[89]. Ítem, .XX. entre scudelles e plats de terra.

[90]. Ítem, dos telladors de fust grans e quatre petits.

[91]. Ítem, un morter de coure ab sa mà.

[92]. Ítem, dos càneters grans de coure.

[93]. Ítem, un regador de lautó ab una tassa sutill.

[94]. Ítem, una readora^g abte per raure fromage.

[95]. Ítem, un fognon petit de lautó^h abte per tenir fochⁱ en taula.

[96]. Ítem, una paella ab sa giradora, sutill.

[97]. Ítem, una bromadora de ferro.

[98]. Ítem, tres asts de ferro, ço és, un gran, de colza, e dos petits.

[99]. Ítem, unes graelles de ferro.

[100]. Ítem, dos forrolls per traure brases del fogó, sutills.

[101]. Ítem, unes levas petites de ferro, abtes a levar les olles del fogó.

[102]. Ítem, un manador d'ast de ferro ab tres peus, sutill.

[103]. Ítem, una salivera de fust, petita.

[104]. Ítem, quatre cubertores de terra abtes per cobrir les olles.

[105]. Ítem, dues conchas de aram, ço és, una gran, ab tres peus, e dues nances e bollonada per les vores, e l'altra petita, sens peus.^j

a. *Praeit* Ítem u *canc*.

b. *Seq* hon ha sinch br *canc*.

c. *Seq* casa *canc*.

d. Anances *corr* nances.

e. *Seq* q *canc*.

f. *Seq* un *canc*.

g. *Seq* de formatge *canc*.

h. *Seq* per *canc*. i. Forch *corr* foch.

j. *lín dam toia la paraula*.

- [106]. Ítem, un setrill de vidre abte per tenir oli. [f. 4v]
 [107]. Ítem, sinch lumaners ab culles de ferro.
 [108]. Ítem, un gavadal de fust abte per rentar les scudellas.
 [109]. Ítem, dues librelles de fust, petites.

Ítem, en la recambra contigua a la cambra major
 qui hix al manjador:

- [110]. Primo, una màrfaga plena de palles ab ses posts e petges.
 [111]. Ítem, un matalaf de lana fina, ab cuberta de fustana, barrat blau e blanch, e sotana de canamàs.
 [112]. Ítem, un travesser de ploma ab cuberta de genesta blanca ab algunes vies blaves.
 [113]. Ítem, un parell de lançolls d'estopa, usats, de quatre teles cascú.
 [114]. Ítem, dues flassades blanques, ço és, una cardada e una de borres.
 [115]. Ítem, un axeló vermell, barrat al cap e als peus de blanch, sutill.
 [116]. Ítem, un coffre, larch entorn de set palms, ab son pany e clau, en lo qual stan les robes de madona ma àvia, en les quals jo no he res.
 [117]. Ítem, una altra caxa petita d'alber, ab pany, sens clau, en la qual ha dues capses petites, en la una del·les quals ha gíngebre e en l'altra salça.
 [118]. Ítem, un pot de terra blanch en què ha^a teronges confites.
 [119]. Ítem, una capsa pintada, buyda, sutill.
 [120]. Ítem, un retaula ab la ymage de Nostra Dona feta a forma de armari, molt sutill.

Ítem, en la cambra major contigua al dit manjador (*sic*):

- [121]. Primo, una^b màrfaga de canamàs, plena de {palla, ab}^c posts e petges.
 [122]. Ítem, dos^d matalaffs de lana, ab cuberta de fustani barrat blau e blanch, e sotana de canamàs blau.
 [123]. Ítem, un^e travesser de fluxell, ab cuberta de genesta blanca ab algunes vies blaves per larch.
 [124]. Ítem, unes cortines de tela negra, ab alguns brots e senyals del dit defunct, sutills.
 [125]. Ítem, un^f bastiment de fusta, abte per les dites cortines. [f. 5r*]

a. Seq confits *canc*.

b. Add *int lin*. c. Add *int lin, in loc planes canc*.

d. Add *int lin*.

e. Add *int lin*.

f. Praeit sign |—o.

Die martis, .III^a. aprilis, .LXIII°.
 {est continuatum sequens inventarium}^a

En una caxa dins la cambra on lo dit deffunct
 dormia e finà ses derrés dies:

- [126]. Primo, sinch-cents vuytanta-tres florins d'or.
 [127]. Ítem, .VII. alfonsins.
 [128]. Ítem, tres nobles de nau.
 [129]. Ítem, tres dobles castellanés.
 [130]. Ítem, dos ducats veneciáns.
 [131]. Ítem, hun florí de Florença.
 [132]. Ítem, hun real de Mallorca, d'or.
 [133]. Ítem, hun collar d'or, de coll; pesa entorn dues unzes.
 [134]. Ítem, hun joellet petit encastat en or ab .V. perles petites, de poch pes.
 [135]. Ítem, un altre joyell.
 [136]. Ítem, un altre joyell, a manera de retaula, d'or e .XVI. p<er>les, e quatre perles al cap, e quatre pedres fines entre les .XVI. perles.
 [137]. Ítem, hun segell d'or, pla, entich, que lo deffunct portava en la mà.
 [138]. Ítem, hun anell d'or; çafir encastat.
 [139]. Ítem, una^b turquesa encastada, de pochà vàlua.
 [140]. Ítem, un^c anell d'or ab una pedra que val poch.
 [141]. Ítem, un tros d'oricorn encastat en or.
 [142]. Ítem, un^c grana^d encastat.
 [143]. Ítem, una perla^d encastada de pochà vàlua.
 [144]. Ítem, un diamant pintat^e, encastat, de pochà vàlua.
 [145]. Ítem, <un> squitxador^e d'argent que (*sic*) ab un botó de lautó, e pesa entorn dues unzes.
 [146]. Ítem, una xiringua de^g cuyro e lo canó d'argent^o.
 [147]. Ítem, unes molls^h d'argent, d'estoig, de barber; pesa entorn una onza.
 [148]. Ítem, un caltirietⁱ petit d'or, de pes de dos scuts d'or.

a. Add *id man*.

b. Una *corr un*.

c. Seq robín *canc*.

d. Seq gra *canc*.

e. Seq pes *canc*. f. Seq una onza e mija *canc*.

g. Seq argent *canc*.

9. No apareix al DCVB. Potser un vaporitzador.

10. Instrument en forma de tisora, però amb els braços plans, que servien per encrespar els cabells. Cfr. DCVB, *s. v.* molls.

11. Cauteri. Cfr. DCVB, *s. v.* caltiri i cauteri. "Cauterització és operació manual ab foch feta artificialment en lo cors humanal ab utilitat determinada. Mas lo foch, segons que dien tots los doctors, és en dues maneres, ço és, actual, que sobtosament apar e és en acte axí com aquell qui és posat ab instruments de metal fogajants {...} altra és potencial..." Vegeu aquesta descripció, amb dibuixos de diversos models, a Guiu DE CHAULIAC, *Inventari o col·lectorí de cirurgia*, Barcelona, Pere Miquel 1492, tractat VII, doctrina I^a, capítol 3 («De cauteris e forma d'aquells»), amb

- [149]. Ítem, unes guguetes¹² d'infant,¹³ sotils.
 [150]. Ítem, un parell de mosurontres¹⁴ d'argent.
 [151]. Ítem, un pom d'espasa de certa pedra ratirant^a a porfis.
 [152]. Ítem, una xiringua de lautó^{ab} canó d'argent.
 [153]. Ítem, un speculum matricis¹⁴ de lautó daurat.
 [154]. Ítem, una capsa de argent per tenir angüents. [f. 5v*]
 [155]. Ítem, un stoig^b de tinta gornit d'argent dintra e defora.
 [156]. Ítem, .XXIII^b sous de menuts en una capsa redona.
 [157]. Ítem, un pes per posar moneda e pesos dintra.
 [158]. Ítem, una altra^c capsa redona ab cartes de perdonansa.
 [159]. Ítem, un^c ret.

En un bancal davant lo lit:

- [160]. Primo, una cetra¹⁶ d'argent blanch intitlada.
 [161]. Ítem, un pitxer petit d'argent daurat.
 [162]. Ítem, un plat d'argent.
 [163]. Ítem, una scudella ab orelles, d'argent.
 [164]. Ítem, un parell de copes ab peu, daurades.
 [165]. Ítem, un parell de taces planes, de companya,¹⁷ daurades.
 [166]. Ítem, dos peus de taces, daurats.
 [167]. Ítem, una copa ab peu daurada e dos grasalets¹⁸ ab orelles d'argent blanch, a penyora de Na Per<et>a Andreu.
 [168]. Ítem, tres anaps de argent blanch e quatre culleres d'argent blanch, que són trencat<s>.
 [169]. Ítem, dues culleres d'argent que stan <a> penyora d'En Baltasar Juyà.
 [170]. Ítem, una dotzena e mija de culleres.

a. *Seq a forf canc.*

b. *Add int lin, in loc .XXX. canc.*

c. *Una corr. un.*

exemplars a les Biblioteques de Catalunya (ff. 125v-128) i Universitària de Barcelona. Cfr. també Bartholommeo CASTELLI, *Lexicon medicum græco-latinum*, Pàdua, Seminario di Padova 1792, 168.

12. Llegiu "juguetes", joguines. Cfr. DCVB, s. v. jugueta.

13. No apareix al DCVB. Potser uns mesuradors.

14. Espèculum o mirall per a la matriu. "Aquelles [úlceres] que són fetes [...] en la verga e en lo coll de la matrix [...] e en lo ces [...] els senyals d'aquellas a la vista e al tocament són manifestes ab lo instrument dit spèculum..." Cfr. Guiu DE CHAULIAC, *Inventari*, tractat IV, doct. II^a, capítol 7 («De úlceres de les anques e parts d'aquellas»), f. 75v de l'exemplar de la Biblioteca de Catalunya. Cfr. també CASTELLI, *Lexicon medicum*, 311-12.

15. Cartes d'indulgència.

16. Recipient de terrissa, de vidre o de metall, amb ansa a un costat i broc curt a l'altre, que serveix per treure i abocar aigua, vi o altre líquid. Cfr. DCVB, s. v. s

17. D'infants. Cfr. DCVB, s. v. 2. companya, IV.

18. Plat profund o copó. Cfr. DCVB, s. v. gresal i greal.

Suma: pesa tot lo dit argent,
 entre lo propi de la heretat e lo que stà <a> penyora,^a — deset marchs.

- [171]. Ítem, dos fils de paternostres de coral, uns grossos e uns mijancers.
 [172]. Ítem, atrobam en la dita heretat un censal de pensió annual de .XXVII. lliures .X. sous quiscun any, pagadors a .III. d'agost, lo preu del qual són .DL. lliures, qui-s reb quiscun any sobre la ciutat de Barcelona.
 [173]. Ítem, la carta del dit censal, venut per En Gerònym Sala, clavari de la dita ciutat, al dit deffunct^b, closa per lo discret^c N'Astruc Mir, notari de Barcelona tenint les scriptures d'En Pere Pau Pujades, quondam, notari, feta en Barcelona a .XVIII. d'agost, any mil .CCCC.LXII., ab la carta del trellat del sindicat del dit clavari.
 [174]. Ítem, un altre censal de pensió de {...}^d lliures {...}^e sous, e de preu de .C. lliures a raó de .XVI^m. per mil, lo qual^f se reb sobre la dita ciutat, smerçat per lo hereu del dit deffunt, ab carta rebuda en poder del discret En Johan Fogassot, notari de Barcelona, a {...}^g de {...},^h any .M.CCCC.LXIII. [f. 6r*]
 [175]. Ítem, un censal de pensió annual de .V. lliures e de preu de .C. lliures, lo qual lo dit deffunt rebia e a ell feya e prestava En Gabriel Vilar, çabater, ciutadà de Barcelona; fa quiscun any en octubre, en lo qual ha special obligació de unes cases que són als Cambis Vells.
 [176]. Ítem, la carta del dit censal feta en Barcelona {...}ⁱ
 [177]. Ítem, un altre censal de preu de .L. lliures e de pensió de .L. sous, lo qual la confraria dels cirurgians fa quiscun any al dit deffunt a .XXX. de noembre.
 [178]. Ítem, la carta del dit censal, feta en Barcelona a .XXII. de noembre, any mil .CCCC.XXXVIII., e closa per lo discret En Manuel de Amer, notari real, quondam, venut per En Francesch Dalmau, Christòfol Perpinyà,^j Johan Coromines, Damià Bugatessa e altres cirurgians de la confraria.
 [179]. Ítem, un censal de preu de .C. lliures e de pensió de .LXXXX. sous .X. diners malla, lo qual lo dit defunt rebia sobre lo General de Catalunya a .X. de febrer.
 [180]. Ítem, una carta de insolutumdació del dit censal, feta al dit defunt per madona Angelina, muller d'En Johan Lorens, quondam, en Barcelona lo primer de deembre, any mil .CCCC.XXXVIII°, e closa per lo discret En Johan Osona, notari de Barcelona.
 [181]. Ítem, atrobam més un alberch situat en lo carrer d'En Jacme de Fonts, prop lo carrer de Muncada e dels Flaçadés, lo qual fa de cens al bací dels pobres vergonyants de Sancta Maria de la Mar de Barcelona .V. morabatins.
 [182]. Ítem, les cartes del dit alberch, lo qual fon comprat per mossèn Antoni Ferrer, prevere beneficiat en Sancta Maria de la Mar,^k qui après féu regonexença al dit deffunt, la qual compra fonⁿ feta en Barcelona a .XXVII. de juliol de l'any .M.CCCC.XXVIII, en poder {...}

a. *Seq desen canc.*

b. *Seq al canc.* c. *Seq N'Arn canc.*

d. *Vaccat.* e. *Vaccat.* f. *Seq r canc.* g. *Vaccat.* h. *Vaccat.*

i. *Interrupt*

j. *Perpiniani corr Perpinyà.*

k. *Seq per canc.*

l. *Lect dub fou.*

m. *Seq comprà canc.* n. *Lect dub fou.* o. *Interrupt.*

[183]. Ítem, altres cases o part de cases contigües a les propdites que fan un morabatí de cens a l'hereus (*sic*) d'En Bruta,^a e és alou del paborde de janer.

[184]. Ítem, les cartes de les compres, àpoques, possessions e altres factes (*sic*) per les dites compres. [f. 6v*]^b

[185]. Ítem, lo alberch^b on lo dit deffunt stava e habitava, situat en lo carrer Ampla; fa de cens .XXVIII. morabatins o més.

[186]. Ítem, atrobam^c les cartes de la compra del dit alberch, e foren tres: la una fon^d lo preu .C.XXXV. lliures; l'altra .C.XXX. lliures; l'altra .LXV. lliures. Venut per los lavós administradors del Spital de Sancta Creu al dit deffunt, ab cartes preses en poder d'En Johan Raniu, notari de Barcelona, a .XXV. de setembre, any .M.CCCC.XXXI., ab àpoques e possessions.

[187]. Ítem, .V.^c cartes velles^f factes per la dita compra e a ops de aquella.^g [f. 4v]

Die mercurii, quarta mensis aprilis, anno predicto

[188]. Ítem,^h un parell de lançolls de quatre tel·les, e dues flassades cardadas, e un axelóⁱ vermell, sens obres, ben usat.

[189]. Ítem, un stoig de^j cuyro burell pintat de negre. [f. 7r]

En la dita cambrax.^k

[190]. Ítem, un coffre d'àlber vell, en lo qual ha un mantó de bristó¹⁹ mesclat.

[191]. Ítem, una roba negra, folrada de pell negra, tot del dit defunct.

[192]. Ítem, un altre coffre d'àlber, sutil, en lo qual ha una roba scura de dona ab puyns e rivet de vellut negre.

[193]. Ítem, una altra roba de dona, de vert scur, folrada de tela negra.

[194]. Ítem, una gonella de grana, arnada e prou sutil.

[195]. Ítem, un mantell curt, scur, folrat de vays.²⁰

[196]. Ítem, un altre mantell, morat, curt, folrat de vays, mig usat.

[197]. Ítem, un pordomàs^m de bristó, folrat de tela negra.

[198]. Ítem, un altre pordomàs scur, folrat de vays, sutil.

a. *Lect dub* Buita? Buiçà?

b. *Seq gra canc.*

c. *Seq una carta canc.* d. *Lect dub* fou.

e. *Add int lin, in loc* diverses *canc.* f. *Seq que canc.* g. *Post hic* f. 6v* *alb.*

h. *Praeit sign* —o. i. *Seq verell canc.*

j. *Seq co canc.*

k. *Praeit in marg sup* Mossenyor molt magnífich e de providència.

l. *Seq en lo canc.*

m. *Seq de canc.*

19. Teixit de llana procedent d'Anglaterra. Cfr. DCVB, s. v. bristó.

20. Pell d'aquest animal semblant a l'esquirol. Cfr. DCVB, s. v. vair, 2.

[199]. Ítem, una manteta de dona feta al tal antich, morada, ab perfil de vays, folrada de tela blanca.

[200]. Ítem, un altre coffre del propdit fust, en què ha sis mandills²¹ blanchs grossos per posar devant les cortines de l'obrador.

[201]. Ítem, sis mandills blaus e dos mandills de fil de ceda morada ab alguns senyals sobreposats de panys d'or.

[202]. Ítem, un altre mandil de cotonina blanca.

[203]. Ítem, un mandill de ceda blanca ab alguns <senyals sobreposats de panys>^a d'or, squinsat e molt sutil.

[204]. Ítem, un altre mandill^b blanc, més sotill del propdit.

[205]. Ítem, una tovallola de seda, squacada de blau e blanc e morat.

[206]. Ítem, un altre mandil de seda blanca^c, squinsat.

[207]. Ítem, un tros de drap blanc, cendat^d per larch e per través, qui servex a parlar lo dit obrador.

[208]. Ítem, dotza tovalloles de filempua,²³ ab caps cendats, sutills.

[209]. Ítem, un altre mandill de seda blanca, ab barres de seda vermella per través.

[210]. Ítem, .XVII. tovalloles ab flochs de seda de diverses colós. [f. 7v]

[211]. Ítem, un <a> correga ab parxe {de seda}^e negra,^d de dona, ab tres caps^e tres civelles <e> pletons, e ab quatre barres al través d'argent deorat (*sic*).

[212]. Ítem, una altra cor<r>ega, de home, ab parxe de seda negra, ab cap e civella e platons d'argent blanc.

[213]. Ítem, una capssa (*sic*) pintada, en què ha un trosset de benjuí.²⁴

[214]. Ítem, una altra correga ab parxa de cuyro negre, ab cap e civella e plotons (*sic*) d'argent.

[215]. Ítem, quatre caps pintades, buydes.

[216]. Ítem, dues tovalloles de drap <de> li ab randes de fil blanc.

[217]. Ítem, un rataula de pinzell, ab los tres Reys d'Orient.

[218]. Ítem, un altre retaula petit, de Nostra Dona.

[219]. Ítem, un armuser,²⁵ barrat de groch e vert, en què penga una servellera calada sutil.

[220]. Ítem,^f dos parells de manyopes.²⁶

a. *Vaccat, ut in* 201.

b. *Seq bh canc.*

c. *Add int lin.* d. *Seq gornida d'argent canc.* e. *Seq cap e civella canc.*

f. *Seq unes canc.*

21. Peça de drap que s'usava com a davantal o tovallola. Cfr. DCVB, s. v. mandil.

22. Tela fina, de seda, que s'usava per fer-ne vestits, folradures, roba de llit, mantells, penons, banderes, etc., i que per la seva transparència servia també per passar i cernre líquids o pólvores. Cfr. DCVB, s. v. sendat.

23. Drap de tela clara i prima que es brodava amb fil o seda com el canemàs i servia per fer se-dassos, tovalloles, cortines, etc. Cfr. DCVB, s. v. filempua.

24. Bàlsam de l'arbre *Styrax benzoin*, de color fosc o vermellós, d'olor agradable i gust dol-cenc, molt utilitzat en perfumeria. Cfr. DCVB, s. v. benjuí.

25. No apareix al DCVB. Probablement, com la veu armassó, 2.: arçó, la part de fusta de la sella.

26. Guants sense dits, però també peça d'armadura que cobria la mà. Cfr. DCVB, s. v. 1. manyopla.

- [221]. Ítem, dos fogons petits de lautó.
 [222]. Ítem, una bacinet^a de lautó.
 [223]. Ítem, un'altra bacineta de lautó, argentada.
 [224]. Ítem, un vexell ab broch^b de lautó, ab argenteria.
 [225]. Ítem, dos canalobres^c hon poden star quatre candeles, de lautó.
 [226]. Ítem, tres canalobres, cascú d'una candel^a, de lautó.
 [227]. Ítem, una panna²⁷ de fust, de donar pau.
 [228]. Ítem, una spasa, antigament gornida.
 [229]. Ítem, un bancal ab algunes barres de diverses colós.
 [230]. Ítem, un parell de coxins.

Ítem, en una cambr^a del segon sostre,
 qui bada al carrer d'En Marquet, en què ha: [f. 8r]

- [231] Primo, una màrfaga de canamàs, plena de palla, ab posts e petges.
 [232]. Ítem, un matalaf ab cuberta blava^e e blanca e sotana blava, ple de lana.
 [233]. Ítem, un travesser de genesta blanca, barrat de blau, ple de ploma.
 [234]. Ítem, una flaçada cardada, blanca.
 [235]. Ítem, una vànova de bastes, prou usada.
 [236]. Ítem, un cubertor blau ab alguns brots verts e blanchs.
 [237]. Ítem, un parell de lançolls de quatre teles, sutills.
 [238]. Ítem, unes cortines^f de tela verda e groga ab son bastiment de fust.
 [239]. Ítem, una strada ab dos caxons, de fust d'àlber, groga, en la <hu> dels quals ha un parell de coxins de fluxell ab alguns cordons vermells.
 [240]. Ítem, un altre parell de coxins de fluxell ab veta negra, e quatre o sinch vanttalls de palma.
 [241]. Ítem, en l'altre caxó, una folradura de pèl negre, sutil.
 [242]. Ítem, una gramalla de molada, ab son caperó, sutil.
 [243]. Ítem, unes cortines vermelles, abtes^g per lo dit obrador.
 [244]. Ítem, un coffre d'àlber, sutil, en què ha tres vànoves, una de gra de pebre, un'altra de miga rogola, e l'altra ab obres de diverses maneres, prou bé sotill.
 [245]. Ítem, un reteulet en què ha un crucifix. [f. 8v]
 [246]. Ítem, un altre coffre, qui és de maⁱ àvia, en lo qual ha una vànova gran ab puntes, de parar, e flors de lir, e un'altra petita per bressoll, de les propdites obres.

a. Seq un *canc*.

b. Seq de *canc*.

c. Seq d *canc*.

d. Ab *corr* al.

e. De lana *corr* blava.

f. Cortenes *corr* cortines.

g. Altes *corr* abtes.

h. Seq so *canc*. i. Seq ondes e flor de lir *canc*. j. Lín *dam* tota la *paraula*.

k. Add *int lin*.

l. Seq de *canc*.

27. Patena. Cfr. DCVB, s. v. 1.panna, 2.

28. Cfr. DCVB, s. v. 1.pau, 3.

- [247]. Ítem, un parell de coxins, de parar, plens de palla, ab cordons de seda e algunes fuletes d'or ab cuberta de cotonina blanca.

- [248]. Ítem, un altre coffre en què ha tres parell<s> de lançolls de quatre teles.

- [249]. Ítem, dos trossos de drap de li nou<s>, lo hu dels quals tira set canes e miga, l'altre^a sis canes, abtes per mandills per lo dit obrador.

- [250]. Ítem, dos plechs de tovalles, la hun plech squacades^c —tiren set canes—, l'altre plech és de gra d'ordi —tiren sis canes.

- [251]. Ítem, un tros de drap de li per fer camises; tira sinch canes e miga.

- [252]. Ítem, quatre tovalles squacades del demunt dit tros.

- [253]. Ítem, dues tovalles de gra d'ordi.

- [254]. Ítem, .XII^a. torchaboques²⁹ del dit drap squacat.

- [255]. Ítem, un altre coffre d'àlber, sutil, en què ha .XIII. parells de lançolls de tres teles, grossos, per a companya.

- [256]. Ítem, un plech de tovallons squacats; tiren quatre canes.

- [257]. Ítem, un altre plech de tovallons d'estopa, de gra d'ordi; tiren .X. canes. [f. 9r]

Ítem, en un passatge exint de la dita cambr^a:

- [258]. Primo, una gerra gran, abta per tenir farina, hon recaben^g quatre^h quarteres.

- [259]. Ítem, un barril de fust, dolent.

- [260]. Ítem, un peu ab ses dabanadores.³¹

En una altra cambr^a del propdit sostre,
 qui bada al carrer Ampla:

- [261]. Primo, un lit ab saⁱ màrfaga^j {de canamàs}, plena de^k pala, posts e petges.

- [262]. Ítem, un matalaf de lana, ab cuberta de fustani blanch e blau e sotana blava.

- [263]. Ítem, un travesser de ginesta, barrat al mig de blau, ple de ploma.

- [264]. Ítem, un parell de lançolls de tres tel·les.

- [265]. Ítem, dues^m flassades sutills.

- [266]. Ítem, una vànova prima, ab puntes, prou usada.

- [267]. Ítem, unes cortines blanques, de drap de li blanch, ab son bastiment de fust.

a. Seq set *canc*.

b. Seq *int lin* les h *canc*, et squacades *canc*. c. Seq l'altre p *canc*.

d. Seq s *canc*.

e. Seq entorn *canc*.

f. Seq v *canc*.

g. Recapen *corr* recaben. h. Seq qro *canc*.

i. Seq f *canc*. j. Marmafaga *corr* màrfaga. k. Add *int lin*. l. Seq pl et pla *canc*.

m. Unes *corr* dues.

29. Tovalló. Cfr. DCVB, s. v. torcaboques.

30. Vegeu la nota 17.

31. Aparell compost d'una mena de gàbia de barretes o canyes, que té forma lleugerament cònica, amb un peu, i serveix per debanar el fil. Cfr. DCVB, s. v. debanadora.

- [268]. Ítem, un bancal d'alber, vell, ab tres cases, en què stà roba dells jòvens.
 [269]. Ítem, un coffre d'alber, en què ha^a sinch tapits.
 [270]. Ítem, un parell de bancalls ab brots de ras,^b ben usats.
 [271]. Ítem, un bancal per posar demunt l'estrada,^c squacat, fet a modo de catiffa.

[f. 9v]

- [272]. Ítem, un axeló vermell, pintat de negra.
 [273]. Ítem, una caixa de poy,^d buyda.
 [274]. Ítem, un retaula sutill, en què és la ymatge de Jhesuchrist e sent Francesch.

Ítem, en una altra cambra del propdit sostre,
 qui hix al dit carrer Ample:

- [275]. Primo, una màrfaga de canamàs plena de palles, posts e petges.
 [276]. Ítem, un matalaf de lana sardescha, ab cuberta blava^e e sotana^d de tela vermella.
 [277]. Ítem, un travesser de genesta blanca, ab barres blaves, ple de ploma.
 [278]. Ítem, un parell de lançolls de tres teles.
 [279]. Ítem, tres flassades,^f una blanca e dues blaves.
 [280]. Ítem, un artibanch,^g lo qual és de ma^a àvia, en lo qual ha vuyt lliures de fil d'estopa.
 [281]. Ítem, un^c feristol abte per tenir libres.
 [282]. Ítem, una stora entorn del lit, sutil.

Ítem, en una cambreta petita contigua al dit passatge:

- [283]. Primo, una sort d'espígol per lo dit obrador.

Ítem, en una cambra del terç sostre, en què ha:

- [284]. Primo, un lit ab màrfaga plena de palles, posts e petges.
 [285]. Ítem, un matalaf ab cuberta de canamàs blanch e sotana del propdit canamàs.
 [286]. Ítem, un travesser de genesta blanca ab barres blaves, ple de ploma.
 [287]. Ítem, un parell de lançolls de tres tel·les.
 [288]. Ítem, tres^c flassades blaves, sutills.
 [289]. Ítem, un banch larch^g, de quatre petges, sutil —molt. [f. 10r]

- a. Seq quatre *canc*.
 b. Seq per *canc*.
 c. L'e *canc* et *corr*.
 d. Seq bla *canc*.
 e. Una *corr* un. Seq fes *canc*.
 f. Ures *corr* tres.
 g. De arch *corr* larch.

32. Catifes. Cfr. DCVB, s. v. tapit.

33. Pollancre. Cfr. DCVB, s. v. poll.

34. Per arquibanc, banc llarg, amb respatlle o sense, que té una o algunes caixes a les quals el seient serveix de tapadora. Cfr. DCVB, s. v. arquibanc.

Ítem, en una altra cambra al costat de la propdita:

- [290]. Primo, un lit ab màrfaga de canamàs plena de palas, posts e petges.
 [291]. Ítem, un matalaf cubert de canamàs blanch e sotana del propdit.
 [292]. Ítem, un travesser de ginesta blanca, barrat de blau, lo qual és de ma^a àvia.
 [293]. Ítem, una stora molt dolenta,^a qui stà demunt lo dit lit.

Ítem, en lo porxo ha en{...}^b

Die^c jovis, quinta aprilis, anno a nativitate Domini millesimo .CCCC°.LX°. quarto, discretus Michael Climent Vicenç, cirurgicus,^d filius et heres universalis dicti discreti Johannis Vicenç, quondam, cirurgici, civis dicte civitati, patris sui, firmavit presens inventarium cum solitum et debitum protestationibus et assuetum.

Testes: Jacobus Sorts, et Jacobus Andreas Sorts, blanquerii, cives, et Bartholomeus^e Lopis, scriptor, habitator Barchinone.

- a. Seq demunt *canc*.
 b. *Interrupt*.
 c. In marg inf f. 10, et f. 10v alb.
 d. Seq h *canc*.
 e. Martolomeus *corr* Bartholomeus.